

„BISER“ izlazi svakog mjeseca na 24 stranice. =====

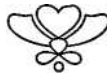
Cijena je listu za gjake (tablebu), učitelje (muallime) i muslimansko ženskinje K3'- a za ostale K 6 — godišnje za Bosnu i Hercegovinu, dok za sve ostale zemlje 8 franaka. ==

BISER

LIST ZA ŠIRENJE PROSVJETE MEGJU MUSLIMANIMA U BOSNI I HERCEGOVINI.

Za oglase plaća se prvi put za cijelu stranu 40, za pola 20, za osminu 6, a za šesnaestinu 4 krune. Slijedeća uvrštenja uz popust. Za prijevode oglasa iz jednoga jezika u drugi računa se 8 kruna po stranici.

Pojedini brojevi 50 helera. Rukopisi se ne vraćaju.
= Neplaćena se pisma ne primaju. =

PLATIVO I UTUŽIVO U MOSTARU.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista, treba slati na adresu: „BISER“, Mostar (Hercegovina.)

Safer 1331.

M O S T A R

Januar 1913.

Vlasnik, izdavaatelj Prva muslimanska nakladna knjižara
i nakladnik: MUHAMED-BEKIR KALAJDŽIĆ.

Ureguje: MUSA ĆAZIM ĆATIĆ

Panislamizam i Evropa.

Arapski napisao: Azm zade Refik beg.

Prevodi: Ahmed Rašidkadić.

(Nastavak.)

Nije dugo prošlo iza tih nemilih dogadjaja, a Francuska je svoje osvajalačke težnje obrnula na sjevernu Afriku. Uхватила je priliku, kad je Turska bila jako slaba i istrošena, te je u Džezair (Algir) izaslala svoju vojsku tobože tim uzrokom, što je džezairski valija nekorektno prama njezinu konzulu postupao. Starosjedioci su se sve do 1847. godine hrabro opirali, ali najzad, kad su sve sile istrošili i daljni otpor im bio nemoguć, i oni se podložili.

Evropa pak bijaše naumila uništiti samostalnost islamskih država, za to je neprestano i navaljivala, a u kakvu je nepreliku tim uzrokom došla Turska, gore smo razložili i historijskim činjenicama dokazali, no ovdje bi bilo mjesto da kogod stavi ovo pitanje:

Ako je Turska tako oslabila i iznemogla bila, evropske velesile mogle su lako izvršiti svoje osvajalačke planove, te ako je to istina, Turska bi već davno bila podiljena, nu mi nju i danas vidimo, gdje opstoji. Šta je uzrok tomu? Onomu, koji bi nam stavio takovo pitanje, odgovorili bi smo na slijedeći način:

U prva vremena, kada je Evropa svoju osvajalačku politiku prenijela na istok, Turska bijaše tako snažna i spremna velesila, da ne bijaše te sile, koja bi je svladala. Ona bijaše poput neprelaznog zida na razmegji istoka i zapada, te je bila kadra uništiti svakog onog, koji bi sa osvajalačkom težnjom pošao ma protiv koga islamskog naroda na bližnjem istoku.

Eto to je uzrok, što su Evropejci okrenuli svoj pohlepni pogled na prekomorske krajeve proučavajući, koji je predjel najzgodniji za osvajanje, a narod naj-

podesniji, da mu se ropski lanci nature na vrat. Da se islamskim narodima na dalnjem istoku uništi samostalnost, pošla je Evropa drugim putem, a pošto se je otkrio indijski put, a Evropejci posjetili čak i Rt Dobre Nade, to im je i pošlo za rukom. Sjaj velikih uspjeha njihova osvajanja, kao da im zasjeni oči, te Tursku neko vrijeme pustiše na miru.

Kad je pako poslije Turska počela slabiti i opadati, a Evropi se pružila prilika uništiti ju, ruski se je narod, genijem Petra velikoga, podigao na takovu snagu, da je ugrožavao političko ravnovjesje na zapadu. Rusija zapadu postade potpunim suparnikom u agresivnosti na islamske narode. Evropu osobito zabunjavaše to, što Rusija bijaše najbliža Carigradu. I zbilja, pošto je Carigrad tako važna geografska tačka, ako bi se ruski orao tuđe ugnijezdio, ne bi mu teško bilo, da kroz kratko vrijeme, čitavi istok i zapad uzme pod svoja snažna krila. Zbog takvih okolnosti, Evropu zabrinjavaše ovo: Ako bi jedan put Rusija uzela Carigrad pomoću svoje sile, zavladała bi i bijelim morem, čime bi opet svoju snagu uvećala, a onda joj se nikakva sila ne bi mogla oduprijeti. Po srijedi još bijaše i to, što se ruska pohlepnost nije ograničavala samo na Tursku, nego je ona htjela i Indiju progutati. Kada je Rusija prisvojila Turkestan, Engleska se osjetila povrijegjenom u svojim interesima, jer je čutila zao udarac ruske blizine u Iranu i Basranskom zaljevu, gdje se već engleski prestiž bijaše počeo razvijati. Eto to je glavni uzrok, da su, prvo Engleska, a za njom i sve druge velesile odustale od djelidbe Turske. S jedne strane išlo se je za tim, da se dalnjem prodiranju Rusa stane na put, s druge strane našla se je shodnija politika — postepeno komadanje Turske. — Dolje ćemo navesti uzroke, koji su ponukali neke evropske sile na politiku, da su prilikom krimskog rata stupile u savez sa Turskom. Glavni razlog, zašto je buknuo krimski rat, jesu nesretne kapitulacije, a mi ćemo nastojati, da to malo bolje osvjetlimo;

Izmegju katoličkih i rišćanskih svećenika u Kudsi-Šerifu (Jerusolimu) došlo je do nekih razmirica, zbog neznatnih okolnosti, odnosećih se na kamamensku crkvu. Ovaj čin, koji se je zbio 1260. (po Hidž.) uzela je Rusija za razlog i zatražila protektorat nad rišćanima.

Turska, uvidjevši ozbiljnost stvari, dala se je odmah na izvide. Turska nastojala svim silama, da prijepor privede kraju i pravo dade onom, koga ide, ali rišćani podgovarani Rusijom, ne htjedoše pristati ni na kakovo riješenje Turske. Oni posegoše čak i u prava katolika, jer porušiše neke dijelove crkve, koji su katolicima pripadali. Sada činjenica posta dvojaka: Ovog puta intervenira francuski poslanik u Carigradu i zatraži, da mu se stvar, prema ugovorima od g. 1156. (po Hidž.) glede protektorata nad katolicima, razjasni.

Politički položaj, koji sada zavlada u Evropi, vrlo je pogodio caru Nikoli. Francuska tada preživljaše tešku krizu, jer se po drugi put ukidaše republikanska vladavina, a na francusko prestolje zasjede Napoleon III. Austrija pako još od velike francuske revolucije, od kad ljudskim umovima zavlada ideja slobode, koja velike državnike toliko zabrinjavaše, držala se je sasma postrance. Ovomu metežu u Evropi pridodaj još ustanak Crnogoraca, pa caru Nikoli nije trebalo bolje prilike, da ostvari svoje političke težnje. Nikola je znao cijeniti položaj, za to njegov poslanik u Carigradu Tetof, dobiva nalog od svoje vlade, poče poduzimati energične korake kod visoke Porte. On zatraživaše, da se Turska imade držati ugovora sklopljenog u Kajnardži po kojem su, kako on veljaše, rišćani sasma slobodni u svojim vjerskim poslovima, bez da se imade iko drugi u to uplitati. Na to je visoka Porta odmah sastavila jednu komisiju, koja bi potanko stvar ispitala, da se jedan put kraju privede. Osim toga što se rišćani ni s tim ne zadovoljiše, oni pretvoriše prijepor u tučnjavu. Za to je sada Turska sastavila treće poslanstvo od samih rišćana i katolika i pod vodstvom Afif begovim odaslala ga u Jerusolim. Odaslanstvo je tamo ostalo sve do iduće godine, nastojeći da stvar izravna, što mu i pogje za rukom. Kakav su i ovog puta Rusija i Francuska činile pritisak na Tursku, vrijedno je da se spomene. Spomenimo samo to, da je car Nikola, ne da zaštiti katolike, nego da Turskoj da neprilike, prividno zahtijevao, da s Turskom stupi u pregovore glede svetih mjesta u Jerusolimu, te poslao za to princa Menčikofa u Carigrad, ne bi li na koji bilo način Tursku izazvao u rat. Tek što je spomenuti došao u Carigrad, toliko se je uzoholio, da je ministru vanjskih posala Fuad efendiji, kad se htio s njime sastati rekao: „Pašo, malo poslije“. Spomenuti ministar, našavši se uvrijegjen tim drskim postupkom, morao je dati ostavku, a na njegovo mjesto došao je Rifat paša.

Megjutim se je ruski imperator tajno sastao sa tadanjim engleskim poslanikom u Petrogradu Sir Hamil-

Ton Simoronom i otkrio mu svoje osnove glede Turske. Car mu govoraše: „Da se Turska podijeli potrebno je, da moja i vaša država stupe u savez. Turska je jedan bolesnik, koji će danas-sutra morati da umre, za to treba da je mi još od sada podijelimo. Ako budemo čekali na njegovu smrt, u Evropi će kijameti nastati, za to treba s tim odmah početi. Misir i Kretu daćemo Engleskoj, Srbiju sa Dunavskim vilajetom učinićemo samostalnom državom pod ruskim nadzorom, Carigrad će privremeno zaposjesti ruska vojska. Dakle s time bi bio posao gotov, a ja vam ovo kao najbolji vaš prijatelj saopćujem, pa ako mi s vašom državom stupimo u savez, ja drugima i ne odajem nikakove važnosti“. Poslanik mu je na to odgovorio: Ja nalazim za slobodnije, da se onaj bolesnik što bolje liječi“. „Ako bismo pak ustali dijeliti miraz, čitava bi Evropa planula i to bio uzrok mnogim ratovima. Odmah iza sastanka poslanik je u cjelosti izvijestio svoju vladu o stvari. Pošto je car Nikola uvidio, da će se njegove tajne osnove otkriti, veoma se je rasrdio, te počeo nastojati, da Sir Simorona okrivi s veleizdaje. Na taj eto način su velesile doznale za tajne osnovce Rusije, što je urodilo posljedicom, da je izmegju Engleske i Francuske došlo do ugovora u Londonu, kojim se zajamčuje integritet turske države.

Megjutim su Rusi opet počeli zaposjedati tursko zemljište i uništili osmanlijsku mornaricu pred Sinopom, na što su im saveznice navijestile rat. Tekom ratnih dogagjaja postignuto je zbliženje i sa Austrijom; malo za tim i Italija stupi u savez i posla na bojno polje 18000 vojnika. Sada se opet i Švicarska priključi savezu. Rusija pretrpljavaše sve poraz za porazom, tako da joj ne preosta drugo, nego da zatraži mir.

Prema tome su neprijateljstva obustavljena, a pregovori o miru u Parizu otpočeli. Godine, 1856. bi potpisan pariški ugovor, po kojem se i nadalje zajamčuje integritet Turske. Prema tome ugovoru Turska se obvezuje, da će u državi provesti nužne reforme, a svjema državljanima, bez razlike vjere i narodnosti nastojati osigurati blagostanje i napredak. Rat se eto na takav način završi, a baš tada umrije Sultan Abdul-Medžid, a na osmanlijsko prestolje zasjede Abdul-Aziz. Evropa, koja je malo prije pariškim ugovorom zajamčila Turskoj integritet, kao da se sad na jednoć pokaja toga čina, jer poče kovati razne načine za uplitanje u unutrašnje poslove turske države. Sultan Abdul-Aziz nalazio se je u nepovoljnim prilikama, jer je silom morao priznati čin rumunjskog princa, koga velesile odabraše; bio je pod velikim pritiskom Evrope, da Srbima prizna samostalnost, jer se bijahu digli na ustanak, a uz to još zaokupljen ugušivanjem revolucije na Kreti, koju je takogjer Evropa potpaljivala.

(Nastaviće se.)

=====

Sirotoljub:

Islamsko sirotište.

(Prilikom njegova otvorenja 17./I. 1913.)

Kakve li liepe i radosne viesti
 Islamski'genij sad nam evo javlja:
 Došao dan je velikoga slavlja,
 Kad žarki plamen narodne nam sviesti
 Iz pepela se živ i snažan budi,
 Da kaže svietu, e smo i mi ljudi.

Jest, mi smo ljudi, mi imamo volje,
 Da ozareni njegovijem sjajem,
 A zagrljeni bratskim zagrljajem,
 Obragjujemo naše pusto polje,
 Gdje raste korov, havdika i trnje,
 Od umiranja gorčije i crnje.

Ta mi imamo, štono drugi nema:
 Njive i šume, vakufe i kmete —
 S tog usporedno s narodima svjetna
 Možemo stupat napram svoje mete
 I podizati budućnost nam roda:
 U kulturnom je napretku sloboda...

Gle, sad smo.'-orak svome cilju bliže!
 I vakuf nam je počeo, da radi,
 Pa zapuštenoj našoj siročadi
 Pod Trebevićem utočište diže,
 A to su sjajni ljubavi nam dvori,
 S ognjišta čijeg oganj će da gori -----

I taj će oganj da grije i snaži
 Ozeblu djecu bez majke i babe,
 Ah, taj će oganj da kriepi i blaži
 Sve ostavljene, nejake i slabe,
 Što bieda goni gole ih i bose,
 Da po sokaku komad kruha prose.

I biće oni pravi muslimani,
 I biće naša oni moć i snaga,
 Sve plemeniti ljudi i valjani,
 Čuvari vjere i rodnoga praga,
 Što dom i Islam braniti će znati
 I na žrtvenik vas im život dati.

Islamska sviesti, sto puta ti hvala!
 Blagoslov Bož'ji sad ti pjesnik ište —
 Siročad naša već ne će da pište,
 Jer ljubavljaju ih ti si obasjala.
 A dok je tvoga životvornog plama,
 Blago je nama, sto put blago nama!

A. Hifzi Bjelevac:

Pod drugim suncem.

(Nastavak.)

V.

Kako je Muris nenadano otputovao iz Carigrada, tako je isto nejavivši nikom i došao. Kad je stupio iz željezničkih kola i ugledao pred sobom silnu masu svijeta, bilo mu neobično. Navikao se bio na tihi ladanjski život pa mu ta zaglušna vika neugodno zvonca u ušima. Okrenuo se oko sebe i gledao, ne bi li koga poznao među toliko svijeta od svojih bližih prijatelja i poznanika. Ali nikog osim kojeg redara i činovnika, koje je on poznao iz vigjenja. Nije se mogao snaći. Stajao je nepomično kod svojih stvari i tražio kojeg hamala, da mu stvari smjesti u koja kola na ulici. Pa kuda će onda? Da li bi išao u svoj stan na Beg Ogliju ili bi otišao na Terapije odmah, gdje su i njegovi, kako je Muris obično govorio ljetovali. Da ih iznenadi svojim dolaskom? Da ona večeras iznenada, kad pogje u svoju sobu, ugleda preko puta u Murisovoj sobi svijetlo? Kako bi se iznenadila. Nastalo bi pitanje: ko je tamo? Da nije Muris!.. A onda bi došao stari Huseinâ i pitao, je li beg-efendi došao. Ja! A Muris bi onda izašao i narugao se u šali kao i vazda dobrom starcu teškim anadolskim naglaskom: došao, došao...

Ne ! Ne će !..

— Na Beg-Oglu u kuću broj 245. prama Ga-lata-Saraju, zapovjedi Muris kočijašu, kad mu je hamal smjestio stvari u kola i on sio.

Kola krenula polagano izmegju svijeta od kolo-dvora prama ćupriji.

Murisu bilo neobično, bilo mu je teško pri duši; i nehotice sjetio se brata, zavidio mu, da više neće biti izložen velikom svijetu, kao on, da će živiti miran život u svojoj domovini. Čudnovata je ta Murisova misao bila, tim čudnija, kad i njemu nije niko smetao da tamo ostane! Molio ga brat, dokazivao mu potrebu rada megju svojim, a Muris nije to mogao pojmiti. Šta bi on mogao pomoći jadnom narodu, koji se nalazi u rasulu, koji nije stvorio sebi ni oslonu za razvitak i napredak. Kako se narod nije mogao prilagoditi novom životu, kojim je čitav svijet pošao!.. Pa da on — on sam i njegov brat to ispravi, da stigne one, koji danas gospodare, a nekad bijahu sluge, kmetovi! To se ne da! Šta on može učiniti? On koji se je sam osjećao tugji pod onim suncem, koje ga je najprije obasjalo... Neda se tako! To me narodu treba čitave legije inteligencije, ali ne one, koja se stidi zaći megju narod, nego onake, koja je uvijek s narodom i u radosti i nevolji. Nije trebalo čekati dok dogje do propadanja, trebalo je odmah... odmah čim su prošla ona vremena mača i puške.

Hamdibeg je za narod — on je ko i seljak... A ja... pitao se Muris idući u kolima — ja sam nešto drugo...

Da Muris nije razmišljao o Hamdibegu i o svojoj domovini, u kojoj se je on tugjinom osjećao, vidio bi mnogo poznatih, koji su mirno prolazili i gledali za Murisovim kolima.

... Murisbeg bi vidio i Rifatbega Afandaki zade, svog budućeg punca, ali ovako je prošao neopazivši ga, a Rifatbeg stao začugjen i gledao kako odlaze Murisova kola.

Rifatbegu bilo neugodno, da je mimo njega prošao zaručnik njegove kćeri, a da ga nije ni pozdravio, premda ga je vidio, jer mu je glasno doviknuo:

— Dobro došo Murisbeg !..

... A on mjesto da zaustavi kola nije ni odzdravio, nije ni pogledao.

Kočijaš zaustavio kola, pred odregjenom kućom i Muris se istom prenuo iz svojih misli. Kad je stupio na vrata, istom nastala zbrka i čugjenje. Vrtar neobaviješten, sobarica nije uredila sobu, „maitresse de maison“ ne zna ništa o njegovu dolasku...

A Muris ih iznenagjeno gledao...

— Ah molim Vas! dajte samo stvari unutra pa će mo za sve lako... reče Muris hladno na sve isprike — „jer ja ću se istom večeras smjestiti.

Gospogja Daniolis pozove Murisa na kavu, što on i prihvati, rekavši da se želi pozabaviti sa kćerkama i za čas malo se odmoriti u njihovu krugu! Kolika radost kod kćeri Daniolisa, kad su Murisa ugledale iznenada !..

„Dobro došo !.. uskliknule obadvije u jedan glas i poletile Murisu. Vi-di ti njega, pa ni javiti se kartom ni pismom da dolaziš?! ukore ga obadvije djevojke s kojima je Muris bio dobar i intiman prijatelj.

Za tim se okrenu majci:

— E sad ne ćeš govoriti: dok Beg dogje, pa onda na izlete...

— Zahvaljujem na srdačnosti!.., reče Muris, sjedajući na stolicu.

Upita za zdravlje. Prigovori što im nije pisao, za tim saučešća nad smrću Ibrahimbegovom, kojeg je gospogja lično poznavala, za tim kava i obični razgovor o putovanju i boravljenju u Bosni.

Nakon što su skoro čitav sat razgovarali pozove starija kći gospogje Daniolis Olimpa Murisa u pokrajnju sobu i izvadi iz ormara malenu posjetnicu s dražesnim osmjehom:

— Murise, poznaješ li ovu djevojku?

Muris pročitao: Sabina Sarian...

Probljedi. Čas je šutio, a onda, da prikrije svoju uzbudjenost, zapita:

— A ti?..

— Nekad bijasmo drugarice u liceju... krasno djevojče! Jeli de Murise? lukavo će Olimpa.

— „A kad se je povratila u Carigrad?

— Prije nekoliko dana tražila te ovdje. Mene je jedva prepoznala.

— „Mene tražila !? začugjeno će Muris. „A skim je bila, ako ćeš mi reći.

— Sa majkom, lijepom kao i kći...

— „Šta to znači?..

— Ja neznam. Zamolila me, da ti ostavim posjetnicu.

— „Ništa više!.., upita uzbudjeno Muris.

— Kako te interesuje! Svašta:... srce...

Muris protrne. Olimpa nastavi:

— Ona će se naseliti ovdje. Pripovijedala mi nešto iz mladosti, nešto iz dobe dok...

Olimpa ne doreče. Gledala je pozorno Murisa, kakav će dojam na nj to učiniti, a onda oprezno nastavi :

— ...dok je nijesi zaboravio. Još dok bijasmo drugarice, dok nijesi k nama ni došao, vi ste se poznavali. Vi ste se ljubili.

— „A onda?..“ drhtavo će Muris.

— Ne onda, nego sada došla je opet u Carigrad i nije te zaboravila...

— „Tri je godine, da je nijesam vidio. Od kako sam se povratio s nauka.

— A sad je krasna... zamamljiva. Išla je u tvoju sobu i zamolila...

— „Nešto? — jedva dahne Muris.

— Da upiše nešto u tvoj album... Nemoj se ljutiti! Bila je vrlo skromna. Nekakovi znakovi, kojih nijesam razumjela, datum i potpis...

— „Koko si nidiskretna!.. I to si dozvolila!! Mjesto da rečeš da je sve zatvoreno, pokazala si joj sve...

— O ne! Ona nije ništa čitala... Na koncu upitala me kad ćeš se povratiti, a ja joj nijesam znala ništa reći.

— „A gdje su odsjeli, ako smijem znati?

— U svojoj kući, dvije sto koraka od nas.

— „Olimpo, žao mi je da je kasno došla, jer se možda ne ćemo više vidjeti.

— Za što?

— „Jer je sve svršeno...

Olimpa ga pogleda začugjeno, a Muris sjedne na divan i gledaše tupo, zamišljeno nekuda kroz prozor. To mu je sve došlo iznenada. Nije se nadao, pa tim teže bijaše Murisu razgovarati sa Olimpijom s kojom je uvijek bio povjerljiv.

Muris bijaše već davno zaboravio na lijepu Sabinu. Njezina ljubav izgledala mu, kao jedan san — lijep san, kojeg sanjamo pred zoru za kratkih ljetnih noći. I on je sanjao taj san, ali nije mislio da će ga se tako dojmiti kad mu ga neko treći ponovi. Muris je mislio, da bi mogao ostati hladan da i Sabinu pred sobom ugleda. Ali nije računao pri tom na svoje srce. On je mislio, da je onu krizu mladosti i

zrelijeg doba već prošao. Muris je sam sebi priznao to više puta, da za nj ne opstoji druge ženske osim njegove zaručnice. Ali ipak i povrh toga osjećao je nekakvu prazninu u svojoj duši. On je u sebi osjećao neko više biće nego što je običan čovjek. Muris bijaše došao do onog absurdnog zaključka nekih ekstrema, da čovjeka ništa na svijetu ne može potpuno zadovoljiti.

...I on — Muris, koji je nekada sretan bio, gledajući kako zvijezde na nebu svjetlucaju, kojeg je nježna pjesma slavulja uznosila u život blaženih, taj isti Muris osjećao svu prazninu one beskorisne filozofije ništavosti. On je vidio u svakog koga je sreo po jedan dio zadovoljstva, a on bijaše potpuno nezadovoljan.

Iz tog nezadovoljstva padao je u zamišljenost, u zaboravnost, indolenciju, finu modernu, koju bi pravije nazvali nervoznosti. Za to se ni sada nije mogao održati, a da ne pane u svoju slabost, što je i njegova prijateljica opazila i lagano se udaljila iz sobe.

Muris ostao sam. Dugo potrajalo to stanje, dok je Muris došao sebi. Onda istom bijaše opazio, koliko je bio slab i koliko je pogriješio, a da nije odmah otišao na Terapije.

Da je otišao tamo i da je svoju zaručnicu Fadilu kćerku Rifatbega Afandakizade iznenadio svojim dolaskom, koliko bi ona sretna bila — kako bi njegovo srce drhtalo od slasti gledajući njezino uzbuđenje. A ovako?! Sam je to sve doživio!..

Nehajno prigije prozoru i pogleda na ulicu. Kao i obično! Ulicom svijet vrvi, neko žurno, neko lagano već svak prema potrebi. Muris nije nikog prepoznao, jer nije mogao ni gledati sve prolaznike, da upozna možda kojeg svoga prijatelja ili znanca. Njemu se činilo to sve pusto. Mračilo se pred njegovim očima. Lampe su sanjljivo žmirkale, a kiša tiho rosila.

On je vidio nju — on je osjećao blizinu Sabine, kako s njim ide iz kazališta kući za onih sretnih dana mladosti. Muris je osjećao instiktivno dodir njenih nagih ruku, vidio, kako se nadimlju pod bijelom haljinom pune grudi, čuo kako uzbugjeno srce kuca...

A onda se praštali, da sutra ponove isto, što i večeras, dok im je život nudio sve svoje raskoši i blaga mladosti, dok je sudba više njihovih glava držala svjež vjenac ljubavi i sreće..

Murisa pustili, da se odmori na samu, kako je Olimpa rekla majci, kad je izašla iz Murisbegove sobe. Nije niko k njemu ulazio i tako je. Muris mogao da se podaje sanjama mladosti, koje su u opreci stajale naprama njegovim mislima, kad se je vozio od kolodvora kući.

Tek poslije ručka izašao Muris, da se prošetati posjeti Rifatbega u radnji. Kad je izašao na ulicu,

vrtilo mu se nešto u glavi. Osjećao se nemoćnim, sattrvenim i najvolio bi se vratiti i leći u postelju. Ali se opet svlada: ne bi bilo lijepo, da Rifatbeg čuje, da sam došao, a da nijesam k njemu se navratio. A s tim bi se možda zamjerio i svome odjelnom predstojniku u ministarstvu Munir paši, prijatelju Rifatbega i daljnjeg rođjaka Fadiline majke.

VI.

Spustila se tiha lijepa večer. Stišao se dnevni život, pa i sama priroda spremala se na odmor. Tajinstven mir vladao čitavom vasseljenom. U zraku, povrh tih kuća, kućica i palača, koje su se nizale uz obalu čarobnog Bogaza nešto drhtalo, kao san, ko nekakve tajanstvene niti izmegju ovog i nekog drugog višeg svijeta.

Nešto se povlačilo zrakom, kao pjesma — tiha mirna pjesma bez tonova, koje čovjek tek osjeća i razumi, kad se preda prirodi, kad utone u njezine tajne.

Mjesec svijetli, zvijezde podrhtavaju — tiho, sanjljivo. More sanja, šume okolo njega i za njima velike i mračne planine anadolske. Baciš okom okolo sebe ne vidiš nikog, ne čuješ glasa ni od kuda, a dušom ti se prelijeva nešto, što ni sam ne razumiješ — nešto što nije u čovjeku, ali je blizu — posve blizu oko njega...

Tiho je, mirno...

A tamo gdje ti oko opaža sa brežuljka neko svijetlo — tamo na zapadu, gdje ti se oku gubi iz vida, vidiš jedan veliki grad; te ako duhom prodreš tamo, oćutićeš viku, galamu, muziku, pjesmu, lavež, svagju...

Instiktivno ćeš osjetiti blizinu velikog grada i vrevu njegovu. Čitava će okolica izgubiti oni čar, onu romantičnost, jer si duhom u gradu, a ne u prirodi.

Ovako se činilo i Fadili, sjedeći gori više ljetnikovca u otvorenoj sjenici i posmatrajući čas veliko pospano more pod sobom, čas hrleći duhom nekud daleko preko onih planina — čas gledajući tamo na horizontu veliko more svijetla, gdje je ležao Carigrad u svojoj noćnoj silueti sa vrhovima bijelih munareta.

Ona nije mogla usnuti. Polako, kad je sve u kući pospalo, izašla na balkon. Gledala tamo preko bašče i preko puta, jesu li osvijetljeni prozori njegova stana. Ništa! Mrak. Zastori navučeni. Dugo ostala previsivši se preko okrajaka balkona i tupo zurila u mračne prozore njegova stana.

Kako je ona sretna bila, kad bi sa ovog istog mjesta gledala neopaženo, kako on tamo u svojoj sobi sjedi za stolom i radi, A on nezna, da ga gleda!.. A poslije bi ona iznijela svijetlo na balkon, za tim ga utrnula, a on bi onda došao, došao doli u bašču i oni ćeretali i razgovarali...

On bio veseo, razdragan, uvijek pripravan da se šali. Pričao joj o budućim danima, kako će biti sretni, kako će je on na rukama nositi...

A poslije postao zamišljen, mučaljiv. U razgovoru izbjegavao šalu. Pričao joj o umjetnosti, muzici književnosti najragje govorio o ozbiljnim stvarima. Donosio joj knjige, koje zasjecaju u kućanstvo, te se jedanput ozbiljno prepirao snjome, kad je uznosila junake i začetnike romanticizma. Ona je to najviše opazila od tuda, kad je on od oca zatražio privolu i kad su se jedno drugom obećali.

Jedino što je on volio, bila je muzika! Već su četiri mjeseca da je otišao — otišao naglo nenadano i od tad ona nije ni jednom sjela glasoviru. Njega nema. Šta će, kad on ne sjedi tamo u pokrajnjoj sobi s njezinim bratom!.. Ko će razumjeti njezinu umjetnost, koga će uznijeti oni meki akordi, u koje ona preljuje čitavo svoje biće.

...I došla sadašnjosti!.. Zadrhtala, osjetila zimu u svom tijelu. Uspravila se i pošla u spavaću sobu da se zaogrne.

„Bože, Bože!.., dahnulo djevojčce pridušeno — „je li moguće da je došao!..“

Zagrnuta lakim svilenim šalom, sišla lagano u bašču, da nikog, ne probudi i sjela u sjenicu.

U grlu je nešto stezalo, srce drhtalo i počela plakati.

U večer, kad je Rifatbeg došao iz Carigrada, rekao im za večerom: da je čuo, e je Murisbeg došao iz Bosne.

Fadila sva protrnula, oblio je rumen stida, pogledala oca zahvalno i usudila se upitati: ko mu je kazao. Rifatbeg odgovori na pola ljutito, da ga je on vidio.

Poslije večere Rifatbeg mrk i ljutit povukao se odmah u svoju sobu, premda su svi h jeli čuti: kako je Murisu, da li se razgovorio iza očeve smrti i t. d. Ali su svi opazili, da je otac ljutit i nijesu se ustručavali, da ga ispituju.

Fadila bila najgorčenija. Kad je Rifatbeg otišao u svoju sobu, nakon po sata došla k njemu Fadila, da ga upita: šta mu treba, da li što ne fali u sobi...

Rifatbeg se osmjehnuo. To je ona opazila.

— Sigurno si došla po selam od tvog Murisa, upitao je otac ironički.

Fadila ga pogledala i pocrvenila.

— Danas je došao, nastavio Rifatbeg, prošao je u kolima, ja sam ga vidio svojim očima na ćupriji On me nije ni opazio. Kola su projurila svom brzinom. Mislio sam, doći će popodne u radnju, ili večeras ovamo!.. To nije od njega lijepo! Ko mu ima bliži od nas? Pa nije htio ni u svoj stan ovamo, nego na Bey-Ogliju, sad u ljeto.

Fadila nije ništa rekla. Rifatbeg sjeo na divan, a ona se okrenula od njega i otrla suzne oči.

I ona se našla uvrijegjena. Ipak je došao pa nije htio niti se ocu navratiti. Kako se je otugjio!..

— „A možda je i žalostan oče“ — ispričala ga djevojka — jer Muris je vrlo poštovao svoga oca.

— Možda i to, a možda je i umoran od puta, jer četiri dana voziti se...

— „Mogao ga je Nusret potražiti — izusti smjerno Fadila.

— Išao je popodne odmah u njegov stan i rekli mu, da je nekud otišao i da se ne će večeras povratiti.

Ove riječi napunile nadom mekano srce djevojke i ona se nadala, da će Muris ipak večeras doći.

Nu nije došao.

Iz Rifatbegove sobe otišla Fadila u bratovu sobu, da vidi je li došao, jer ga za večerom nije bilo, Ali ni Nusreta ne bijaše...

Za tim otišla u svoju sobu. Usnuti nije mogla. Bilo joj teško. Izašla na balkon, a za tim sišla u bašču.

Ona nije mogla na zlo ni pomisliti, jer je i previše volila Murisa, a da bi mogla uopće o njemu što posumnjati. Fadila se već toliko puta osvjedočila o vjernosti svoga Murisa, pa tim je manje sada sumnjala nakon njegova povratka u Carigrad.

Neposredna blizina mora davala je i previše vlage okolini, tako da je nakon po sata bilo Fadili studeno. Odluči da spava, ili bar samo da legne u postelju, da ne nazebe.

Pogje. Polako iz megju cvijeća osvjetljena sjajnom mjesecinom išla kao kakva lijepa prikaza, kao začarana djeva iz onog viteškog doba. U sobi na stolu iznenadilo je malo pisamce u omotu bez adrese.

„Ko je bio poslije mene u mojoj sobi — pitala se Fadila otvarajući pismo.

Za čas je zastala, a licem joj se prosuo žar rumenila. Pismo zadrhtalo u rukama. Fadila je čitala s jedne strane:

„Žalim mila da nijesam još večeras došao. Ispričaj me, a ostalo će Ti Nusretbeg kazati.

Ljubi Ti oči Tvoj...

a s druge strane posjetnice:

Jahjapaša-zade Murisbeg“

Fadila se nije znala snaći. Onako uzbugjena izagje iz sobe i pokuca na bratovu sobu. Nema odgovora. Pokuca još jednom i otvori vrata. Nusretbeg je spavao u svojoj postelji.

Fadila se vrati nazad, baci se na postelju onako obučena i proplače od radosti...

(Nastaviće se.)

Muhamed-Seid Serdarević:

Istina i pravda.

Ima li išta na svijetu ljepše, bolje i uzvišenije, a da se uz to ipak pokazuje manje iskrene volje za njegovim postizanjem, kao što je istina? Ima li opet išta, za čim se više vapije, što se toliko želi, traži i za nj se vodi borba — često puta krvava, — a da je manje u svijetu, kao što je pravda?

Istina! To je nešto čemu pjesnici pjevaju himne, književnici ga se najradije dotiču u svojim djelima, filozofima je meta i povod njihovom filozofisanju, a moraliste ga pored pravde odnosno pravednosti najviše u zvijezde kuju i preporučuju.

I znan i neznan i poštenjak i lopov i asketa i „farmason“ (framason) i bogat i siromah, jednom riječi svak priznaje je sebi i tvrdi za se, da je njezin ljubitelj i pobornik i da mu je ona u svemu krajnja želja. Isto je ovako i s pravdom. Posmatramo li vidjećemo, da najsuroviji egoista, koji, bi svoga oca prodao, samo da se dočepa koje krajcare; najplemenitiji altruista, koji bi da pomogne drugome sebe stavio na sve moguće patnje; najpristraniji nepotista, koji bi na pr. i čobaninu iz kruga svojih bližnjih ustaknuo vladalačku krunu i posadio ga na prijestolje, a samo za to, što je njegov; najjači pravednik, kojem je u svemu deviza ona naša: „kako ocu, tako i šokcu“ i: „ni po babu ni po stričevima, već po pravdi Boga istinoga“; najodvratniji fanatik i najžešći šoven, — svaki će od ovih nabrojanih klasa ljudi reći; moja je želja, da istina izagje na srijedu; nek se vrši pravda; i: ja hoću pravo. Štoviše reći će to s nekim ponosom, nekako oholo i po tom odvažno. Najvećem lašcu i petljancu, kad se makar slučajno konstanitra istina, opaziće se na njemu znak nekog zadovoljstva i entuzijazma, vidjeće se, da se čovo diči time, što je pogodio ili je rekao istinu.

A tek šta da reknemo za ona svijetla lica u historiji, koja propovjedahu istinu i bijahu njezini iskreni pobornici, koji nijesu žalili ništa, samo da je iznagju i da joj isposluju priznanje, pribavivši joj što više pristaša. Koliko se oni naslagjivaše u tome, što su imali čast, da imadu posla s istinom i da njoj služe! Rado su žrtvovali sve; život su metali na kocku, pa voljeli su se i rastaviti s njime, nego da se liše te časti. — Sve to govori, da je istina nešto, čemu možda u svijetu nema ravna u ljepoti i uzvišenosti. I valjda baš za to, što joj to svak priznaje, svak je i sovjata, tvrdeći da je na njegovoj strani i svak se — makar prividno — pokazuje njezinim prijateljem i ljubiteljem.

Utakmica odabranog ljudstva u stvari pronalaska istine, veliko natjecanje pojedinih ljudi za pribavljanje da mu se prizna, kako je istina na njegovoj strani dokazuje, da je ona nešto, što je veoma skupocjeno.

To se pak može protumačiti i time, što je ona rijetka i što nije lahko do nje doći. Čega god je pak u prirodi malo i do šta je teško doći, kod ljudi je jako obljubljeno i smatraju ga skupocjenim. Zlata je na pr. razmjerno malo i za to slovi kao najskupocjenija kovina. Radija (radium) je danas u svim laboratorijima na svijetu samo 18 grama i za to jedan njegov gram iznosi na hiljade. Čim dogje dotlen da se radium počne proizvodjati odmah će mu cijena pasti. Pogje li kome za rukom praviti umjetno zlato, — za što su ljudi nekada u stara vremena trošili svoje duševne sile, a i u najnovije se vrijeme po neko stao o tome zanimati, što više i sasvim slobodno, posve ozbiljno tvrditi, da je i uspio (?) onda će i ono izgubiti na svojoj vrijednosti.

Rekoh gore da je istina rijetka, s čega da je i makbul. To je sasvim razumljivo. Za svaku stvar postoji samo jedno biće ili — a to se može reći — samo jedan način po kojem je ona ono, što jest, i onakova kakova je, dočim drugih načina, po kojim ona nije ono, što jest niti onaka, kakva jest imade na hiljade. Prema tome istina je u razmjeru prema neistinama, kao što je 1: 1000. (Zadnjak ovoga omjera ovisi, ako češ, i na — 1,000.000!) Istina se gubi i krije megju neistinama, poput jednog, s halalom (na dopušten način) stečenog groša, bačenog u veliku gomilu s haramom zaragjenih groša. Čovjek, kojem bi bilo povjereno, da u odregjeni dan i iz velike gomile haram-groša izluči onaj jedini halal-groš i da ga tako riješi neprijatna društva, mogao bi i omrknuti, pa — ako ćete — i opet osvanuti, a da cilja ne postigne.

Filozofija, a napose kosmologija datira od više hiljada godina. Kad bi se sve napisalo, što je od početka pa do sada rečeno i napisano o predmetu, kojim se bavi filozofija, i sastavilo u jednu zbirku, brojila bi jamačno više hiljada svezaka, iznoseći možda nekoliko milijona stranica. U toj bi kolosalnoj zbirčurini našao bog zna koliko nejednakih i posve protuslovnih mnijenja i tvrdnja, nazora i zaključaka, hipoteza i teorija, a sve o jednom predmetu. Kako je istina samo jedna — kao šćerka jedinica u svoje majke — to je isključena mogućnost, da bi ona u svoje krilo primila sva rečena mnijenja, tvrdnje i ostalo.

Ptolomej se možda veselio, misleći da je pogodio istinu, kad je dovršio svoj rad na formiranju poznatog sistema glede uregjenja kosmosa; isto kao i njegovi predšasnici iz „prastarih“ vremena, koji naš sunčani sustav pronagjoše da je sličan glavici crvenog luka i držaše, da niko ništa nije mogao mudrije izvaliti. Darwin se je zanosio svojom teorijom, po njemu prozvanom „darvinizam“, kao i stotinama njegovih pristaša, ali i njegova danas ostaje u pozadini. Lavoazije (Lavoisier) je nakon što su mu prethodnici put utrlj »bje-

lodano" dokazivao, kako su dva praosnova svijetu i to dva posve različna, akoprem jedan od drugog nerazdruživa supstrata — materija i energija,— koja oba da su vječna. Time je Lavoazije propovijedao filozofski dualizam i ujedno nepropadljivost materije. Ovo je posljednje uzeto u kemiji kao maksima, u koju treba vjerovati, kao što vjernici vjeruju u jednog Boga. Materija se neprestano mijenja, prelazi iz jednog stanja u drugo, ostajući joj uvijek isto biće, ali je nikad ne može nestati, niti se može umanjiti, kao ni povećati. Lavoazije propovjedajući ovu teoriju i iznoseći dokaze u prilog njoj, vjerovao je, da ne propovjeda ništa drugo, nego голу istinu—Ali nu belaja! Eto u posljednje vrijeme nekakvih „drskih" i „oholih" ljudi, koji izbiše s kategoričkom tvrdnjom, da se sve, što je u svijetu, ragja, razvija živi, pa ostari i najposlije umre. Tu svoju tvrdnju najprije primijeniše na Lavoazijevu teoriju veleći: Nje nekad nije bilo, dakle rodila se je; razvivši se živjela je, i ako baš ne previše dugo; sad je ostarila pa treba da umre i da ide u drugi svijet — u svijet zaboravi, u najbolju ruku u anale budućih historičara. Tu svoju tvrdnju uz prethodnu argumentaciju primi-jeniše i na materiju rekavši: i materiji, njezinim prvobitnim atomima kao i svemu drugom, mora jednom da odzvoni. Ona se ragja, podvrgnuta je raznim mijenama, i preobražajima: prelazi iz jednog kalufa (oblika) u drugi, ali najposlije omatori, izdere se počne truhnuti, umre pa se raspone odnosno raspline. U materijalnom svijetu ne ostavi ni najmanjeg traga i najsićušnjem njenu djeliću (atomu) prostorni svijet otkáže stanovanje, jer da za njega u njemu nema mjesta. To će reći, da se materija rastopi i nestane je — pretvori se, vele, u energiju, dobivši karakter etera. S toga je, tvrde ovi posljednji, i alfa i omega ovome svijetu samo — energija. Mjesto dualizma u filozofiji zauzima monizam. — I ovi posljednji ne misle drukčije, nego samo istinu da govore. (Ako se makar u dalekoj budućnosti nagje kakvih kapricioznih filozofskih „budala" — a ko bi smio jamčiti, da se to neće dogoditi? — koji nemilosrdno drmnu o tle hipotezom o eteru, eto čitava kijameta u filozofiji: sve će se dosadanje istine, koje su se na toj hipotezi temeljile, za čas prometnuti u neistine, a mnoge stare otrcane zablude pretvoriti se možda u prave istine.

Sve ovo što sada navedoh, kaže, da je istinu teško uloviti, za to ona i jest skupocjena.

Ali bez obzira na tu skupocjenost istine težnja ljudi je prema njoj prirodna; jer je čovjek razumno biće, koje misli i umuje. To pak čini, da sazna i to šta? — da sazna stvar onaku, kakva je, dakle da sazna istinu.

Pa ipak ljudi u mnogo slučajeva zabacuju istinu malo pokazuju ozbiljne volje za iznalaskom njezinim;

prave pobornike istine ne samo da ne cijene i ne poštuju, nego ih šta više mrze i napadaju. Odakle to dolazi?

Uzroka tome, da ljudi u mnogo slučajeva ne će i ne traže istine, imade više. Neki su ljudi od prije prihvatili neku neistinu pod istinu, pa se drže nje kao pijan plota. Tako ne nalaze za potrebno, da istražuju istinu, jer je ona već — po njihovom mišljenju — u njihovu posjedu. Drugim je istina u pojedinim slučajevima gorka i sudbonosna, pa je za to ne traže, upravo od nje bježe! — (Okolnost, da je istina ponekad gorka, ne dira ništa u njezinu ljepotu i vrijednost.) Podnevsko sunce kad obaspe svojim zrakama kakvo gjubrište ili mrljinu, prouzroči smrad, pa ko bi za to na sunce mogao da nabaci kakovu mahanu? Krtica ga, veli, ne može nikako podnositi, a slijepi miš u njegovo lice gledati; a sunce je ipak izvor svega života na zemlji.

Mnogim ljudima nije dala i ne da tvrdoglavost da saznadnu istinu, makar da im se ona često puta sama sobom ponudila i bez ikakva njihova truda oko izvoštenja njezina — kao gotov plijen — sobom nametnula.

Kao najveći protivnici gospodovanju uzvišene istine i carevanju svete pravde jesu — razne strasti. Strasnu na pr. alkoholičaru ili igraču ne dozvoljava opaka strast, koja je poznata kao ljuti neprijatelj zdravom razumu ljudskom, da grle njegovu posestrimu — istinu — i da uvide šta je i kakav je njihov zanat. Ljudi, u kojih vlada razmahana stranačka strast, ne mogu ni pokušati, a kamo li da pogju onim putem, što vodi k istini, a pravda im je nešto sasvim grubo i eksotično, na što ne mogu ni misliti.

Zaviri u historiju i gdje god nabasaš na koju crnu stranu, slobodno sudi, da je proizvod pogane strasti ljudske. Na hiljadu ćeš pak slučajeva i u sadašnjosti — kao i u prošlosti — naći, "gdje taj gad, što se zove strast, oskoruju uzvišenu istinu i svetu pravdu, nemilosrdno ih prignječuju i kao okrutni tiranin udara njima o ledinu i baca ih u blato.

Kako ne odgojeni ljudi sačinjavaju pogodno tlo za razvijanje raznih strasti, to su oni kako istini, tako i pravdi posve malo pristupačni.

Za to posvetimo veću brigu oko valjanog odgoja mladeži i naroda uopće, pa ćemo bolje utrti put k svim svojim idealima, a tako i istini i pravdi.

Dva života.

(Pripovijest.)

Napisao: Mirhab-Šukri Karišiković.

(Nastavak.)

A ko je bio Refik? Odakle je i koga sve ima? — pitaće mnogi, jer ga do sada poznajemo kao studenta, koji kani skorih dana putovati u Beč, da polaže prvi državni ispit,

Refik se rodio u gradu M. Kako su mu roditelji bili nešto imućniji — to su još više posvetili pažnju prema svome prvorogjencetu, da ga što bolje odgoje i da mu još za rane mladosti u dušu ucijepe početke svih vrlina, koje čovjeka oplemenjuju. To im pošlo još lakše za rukom, jer su bili oboje prilično naobraženi. Njegova mati Hatidža otišla je kao još dijete u Carigrad svojoj inače bogatoj tetki Dževahiri, gdje je pohagjala ruždiju, a kroz to cijelo vrijeme upućivala je tetka na što više čitanje koristonosnih knjiga, osobito onih o kućnom poslu i o lijepom odgajanju podmlatka, pa bi joj više puta znala reći: Uči, dijete, jer vidi, kako se već sada od nas ženskih iziskuje neko znanje, neko umijeće, a šta će i kako će se istom poslije iziskivati? Što koja bolje zna, ta je sretnija, slagji joj je život i može mirne duše da gleda u bolju budućnost... i t. d. — Ovo i ovakovo svakidanje savjetovanje pobudilo je u Hatidži još višu volju za naukom, pa je još kao djevojčica isticala svoju duševnu sposobnost. Sve je razumijevala i brzo shvaćala kao već odrasla djevojka, pa kada se je povratila u Bosnu, u svoje rodno mjesto, počela je među svojim drugaricama, kao i među ženama, širiti ideju o naobrazbi našeg ženskinja, o kućnom valjanom radu, o lijepom odgoju mladeži u čemu je osobito vidjela mnogih nedostataka. Hatidža je u tome i uspijevala i ako je nailazila na mnoge zapreke, ali je to ona sve znala ukloniti svojom ustrajnošću. Iz toga razloga naravno da je Hatidža sve sile upotrijebila, kako će svoje prvorogjenče što ljepše odgojiti. I zaista je Refik u prvoj dobi svoje mladosti pokazivao znakove postepenog duševnog razvijanja, a u tim se znakovima zrcalio lijep kućni odgoj. Hatidža se čisto veselila, što pred sobom gleda tako lijepo djetešce — svog milog Refika, a otac mu Jakub neprestano bi se s njime smijao i zabavljao. Eto voljeli ga oboje ko oči u glavi. Refik im je bio cijela kućna zabava, bio je jedna tačka, gdje su mu roditelji oči uprli i sve svoje misli na nju svratili. Koliko li ovake roditeljske radosti, koliko li veselja, sreće i zadovoljstva!

I čim je Refik bio za škole, počeli su ga roditelji već učiti čitati i pisati, pa ga onda dadoše u osnovnu školu, gdje se isticao vazda u svemu kao

prvi gjak. Dok je Refik još bio u osnovnoj školi, našlo se u Hatidže još jedno žensko dijete — Zumreta. Sada je i Refik imao zabave, te bi se neprestano šalio sa svojom milom sestricom. Baš ovaj slučaj doprinio je, da su roditelji Refika spremili na srednje škole, jer da je sam — jedinac, teško da bi roditelji dopustili, da im sin od kuće ide u nepoznati svijet. A ovako im je lakše bilo, pa su Refika bez ikakva ustezanja na škole dali i on je na taj način mogao dalje svoj duh usavršavati. Kroz cijelo vrijeme učenja vazda bi se Refik isticao kao veoma marljiv gjak, a uz to je bio sam po sebi od prirode talentiran. Knjiga mu je bila sve! Ni časa jednog ne bi za badava potratio. Ako već nema nikakvih školskih zadadaća, onda bi uzeo kakvo djelo pojedinog književnika, a kada ne bi ništa imao čitati, uzeo bi violinu i stao bi onim prstićima prebirati po žicama. U tome bi osobito uživao, jer je veoma ljubio glazbu. Za vrijeme kakvih pozorišnih družina — znao bi ih svake noći posjetiti, a to je baš na njega još više uticalo, da je još jačom voljom i energijom počeo čitati i pojedina znamenita djela proučavati. I ako kod nas pozornica nije podignuta na toliki stepen, kao kod drugih naroda — i ako Thalia nije posve raširila svoja krila, iz kojih svjetlost bije, koja duh čovječiji usavršava — ipak je, pa makar malo, njeno svjetlo toliko na Refika djelovalo, da se je već kao mladi gimnazijalac isticao među gjacima kada bi kakovi razgovor nastao ili kada bi se debata o kakvom pitanju povelala. — Svojom oštromnošću, svojom naobrazbom i znanjem znao bi svakoga preskočiti — te ga je radi toga svaki volio i poštovao. Pa ne samo njegova ta naobrazba i ona više od prirode inteligencija i lijepe manire, nego i sami njegov pogled, te njegovo elegantno držanje, njegov oni djevojački puni izgled, sjaj i živahnost crnih očiju, iznad kojih se crne obrve poput pijavica kružile, pa ono vazda osmjehnuto lice i ljupkost njegova govora — sve te to privlačilo njemu. Za to ga eto kao trećo-školca vidimo u tajnim gjačkim društvima kao odbornika, pa kao tajnika, predsjednika, i t. d. I koliko bi puta kao takav držao razna predavanja, a sva bi se ticala potreba našeg naroda! Svako ovakovo predavanje bilo bi svestrano obrazloženo i ne bi mu se moglo nikad ništa prigovoriti. Već prema njegovim prvim radovima — moglo se vidjeti, koliko on ljubi svoj narod i koliko mu dobra želi. Kada je bio u šestom razredu gimnazije — najedanput mu ko iz vedra neba grom — stiže tužan glas, da mu je otac nakon dvodnevne kratke bolesti preminuo i da odmah kući putuje. Ova je nenadna vijest tako djelovala na Refika, da je onaj čas bio čisto izvan sebe. Nije u taj čas ništa znao. Tek malo poslije došao je sebi i kako je bio ipak donekle ustrajan, reći će kao da sam sebe tješi: „Ali... možda nije — šale se... hoće da me vide“.

I zaista Refik je otputovao onaj isti dan. I prošlo već dva mjeseca, a njega nema. Istina pisao je svojim kolegama, a pisao i meni. Da li će nastaviti školu ili ne — o tome nije nikom ništa javljao. Svi smo se bojali, da nam ne bi Refik ostao ! „Ta onako spreman i talentiran, onako jedan bistar naš drug, koji će moći dosta svome narodu učiniti, pa da ostane? Da prekine daljne školovanje? To ne može biti! Svi ćemo se na njega obratiti da kako bilo nastavi školovanje, a da kao vrijedan gjak za ova dva mjeseca ne će ništa izgubiti" tako smo mi megju sobom govorili. I zaista smo mu odmah pisali. Rekli smo da svakako po mogućnosti dodje i nastavi školu, kada je već u šestom razredu, a on nam je odgovorio, da nam se na tome lijepo zahvaljuje i da će svakako školu na svaki način nastaviti. Pisao nam je: „Pri-jatelj! Čovjeka u životu mnogo nešto stiže i kada bi pomislili na ono, što smo eto već dosada proživjeli, a bez da ne mislimo što nas u budućnosti može zadesiti — mogli bi mirne duše reći: Čvršći smo od samog željeza! Ja koliko god se sada nalazim u teškom položaju radi smrti moga milog roditelja — toliko opet ne mogu izgubiti u sebi energije, ne smijem smalaksati, jer to čine slabi ljudi. Taj je slučaj došao i morao je jedanput doći — a kada, to je odluka Svevišnjega. I ono, što se po zakonu mijenja — to će se svakako dogoditi, pa kada je to tako — onda i ja nemam razloga ovdje ostati i škole prekinuti! Ne! Tako malodušan ne mogu biti, dok sam živ... a kada se i samnom onako dogodi... onda ne žalim, jer sam, dok sam mogao i u životu i snazi bio — izvršivao svoju dužnost kao čovjek..." Ovako i slično je dalje nastavljao.

Ali Refik se što se kaže nije za pravo ni smirio radi gubitka svoga roditelja i istom što je kod kuće sredio posao u neku kolotečinu i našao sve one, koji će se za vrijeme njegovog učenja oko kuće i rada brinuti, da mu mati ni mila sestra u čemu ne oskudijevaju kada mi preko ferija stiže od njega pismo, u kome mi javlja, da mu je i toli draga mati umrla i da je sada i on i sestra mu ostali puste sirote. „Ima li iko, jošte, da ga ova dva slučaja kroz nešto oko pola godine dana zadesiše? Ima li iko opet da uz to nema svoje bliže rodbine, gdje bi se te dvije sirote sklonile? Ali možda... u svijetu svega ima... Ali to je volja Svevišnjeg i mi se njegovoj odredbi moramo pokoravati i prama istoj zahvalni biti! Jer ko nas stvori? Ko nam život daje, nego On, pa naravno ko stvara, taj i rastvara? „Pitaš me možda, šta ću sada i kuda ću ? Rećiću Ti. Eto me tamo u Sarajevo... Tu ću se nastaniti. Znaš da imam nekoliko rođjaka, pa ću kod njih, a i radi sestrice će mi dobro doći, jer je njoj sada 7 godina, pa ću je u Ružđiju, jer nauka je danas nama potrebna ko komad kruha, jer u mjesto što Rimljanin

veli: „Hljeba i naslade", mi treba da velimo: „Hljeba i prosvjete!" — Hljeba ćemo imati, ako budemo radili, a bićemo prosvjetljeni, ako se po školama damo pa bez obzira, je su li to: gimnazije, realke, preparandije, trgovačke škole, zanatlijske škole i t d., na to ne smijemo gledati, jer ne može svako jedno biti a nama baš u svemu treba, u svemu smo mnogo zaostali— Pa i ja ću isto opet nastaviti! Prepustit ću cio imetak nekom u zakup da radi i obragjuje, a ja kako rekoh tamo. Hvala Bogu ima se toliko, da se može živjeti... ali ipak... ipak bih volio, da su oni na životu... a ovako... mora se. .."

Ja sam na to odgovorio, te sam ga sokolio, da ne klone duhom jer sam ga neizmjeno volio, da mi je bilo neugodno i vrlo žao, da ne bi radi ovih dvaju slučajeva izgubio od one svoje radinosti i zauzimanja, od svoga onog energičnog djelovanja i rada megju gjačtvom. I zaista Refik je došavši posve u Sarajevo i nadalje ostao onaj isti... Učio je., radio... čitao' i tako svršio tu srednju školu, a to je mogao samo on... Refik učiniti prema onim slučajevima, što ga u cvijetu mladosti kao i malu sestru mu Zumretu zadesiše.....
(Nastaviće se.)

M. Ćazim Ćatić:

U mom atelijeru.

Sulelmanu Džaferbegovicu.

Kipovi se moji poput mlieka biele
Za zavjesom bone i nervozne noći —
Oko čela svježe ruže im se splele,

Što ih je daleko u šumskoj samoći
Djevičanska jedna podgajala ruka
I bojama dala magičke im moći.

I kipovi šute bez daha i zvuka —
Iz mramornog oka praznina im diše:
Bezživotni izraz nirvanskoga muka.

Tek šušteći tiho, zavjesa se njiše
Na drhtaju vjetra; po njoj suza kapa
Plave lune — ko da uzor — slike piše. —

Ko to sada po mom ateljeru tapa?
Ko li budi moje kipove u tmuni,
Dok viš njija Morfej kreljuti rasklapa?..

Gle, blijeda neka žena u crnini
Sa bakljom u ruci stupa na tenhane —
Na licu joj sjetnom cvjetaju zerini.

Kad joj plamen s baklje na kipove pane,
Mramorne im odmah progledaju oči,
A cijelo tielo micati se stane —

I usne im drhtnu, a s njija se toči Elikirska
pjesma i magička priča
U šapatu tajnom zavjese i noći.

Ah, kipovi zборе — baš ko živa bića —
O dalekom nekom čarobnome kraju,
O ljubavi jednog umrloga žića.

I zборе i plaču u nijemom vaju
Tako svake noći, kad ta doge žena
I u svoje baklje okupa ih sjaju. — — —

O lijepa ženo! Ko si? Angjo? Sjena? Odakle si
došla iz neznanih sfera?..

— Ja sam došla tebi iz svog groba snena:
Ja sam tvoja Lejla, tvoja mrtva vjera!..

Fadil Kurtagić:

Misterij.

Ko to tako tapa pred vratima mojim?--
Je li mutna zraka iz olovnih dana
Razapela mrežu s paucimu svojim? —
Ili tiho gmiže noć ne prospavana?
Ko to tako tapa pred vratima mojim,
Ko jesenska pjesma s orobljenih grana?

I kakvi to čudni zvuči tuda zveče? —
Jesu l' lanci teški s robija okovana
Ili s groblja harfe razbijene ječe,
Ili suze kaplju sa golih platana? -----
I kakvi to čudni zvuči tuda zveče,
Dok je sivom tugom noćca poprskana ?

Cvile li to duše što no s ropstva pate,
Il odjeci to su uzdasima kojim? —
Ukroćenog lava da li sprovod prate;
Il Azrail hodi sa plijenom svojim? -----
Kad noć prospe vlasi u te mučne sate, Čujem:
nešto tapa pred vratima mojim..

Musa Ćazim Ćatić:

Osmanlijski pjesnik Galib-dede.

Kao stručnjaci u znanostima i pjesnici imaju neku specialnu sposobnost, neki prirodni dar. Takovi su svi glasoviti ljudi. Većina darovitih umjetnika prvu fazu svog umještva provede u krizi neodlučnosti, dok im se prirodni dar ne otkrije i ne nagje pravu tačku, koja odgovara njihovoj sposobnosti i prirodnim težnjama. Uspjeh pak vazda kod izvanrednih talenata počinje samosviješću i nekim ponosom, nekom sa-podopadnošću tako, da se oni smatraju višim bićem od drugih lica svoje okoline. To se vidi i kod šejha

Galiba u svjema njegovim radovima. Njemu se ne svigaju njegovi literarni predšasnici ni savremenici; on ne trpi zastarjelosti, nego nove oblike, misli i slike unosi u osmanlijsku poeziju i udara osnov njenoj kasnijoj renovaciji i preporodu, kao što sam pjeva:

Za dikcijom izvakanom nemoj pružat ruke; Mi imamo nove misli, ljepote i zvuke. Svojim stilom nadmašismo stil prvih pjesnika, Propjevavimo riječima drugoga jezika. Haj, ono je junak pjesme, što nov put otvara I stihove elegantne i koketne stvara! Ja u hazni poezije nove slike stvorih — Ah, tu haznu ja otvorih, ja je i zatvorih!..

Pjesnik „Ljepote i Ljubavi“, kad je prvi korak bacio na književnu pozornicu, našao je veliku oprečnost među svojim mislima i idejama svog vremena i okoline. Tada Nabija bijaše najslavljeniji pjesnik, najpri-znatiji autoritet na osmanlijskom parnasu. Pjesnik „Hajrabada“, kojeg su priznati umjetnici: Šamija, Be-lig, Ragib paša Kodža, pa dapače i naš veliki zemljak Sabit Užičanin smatrali prvakom osmanlijske pjesme svog doba, bijaše i poslije sto godina svoje smrti sačuvao popularnost kao umjetnik par exellenc među pjesnicima i ljubiteljima književne umjetnosti. Taj Nabijin pjesnički autoritet nije mogao trpjeti jedini mladi galatski šejh, koji je dubokog mističnog filozofa Mevlana Rumiju i perzijskog pjesnika Ševketa Buhariju držao najvećim svojim učiteljima i koji s ponosom ističe, da ne će, dok je živ, prestati tražiti ideje, koje nijesu opjevane.

Autor „Hajrabada“, koji ne imagjaše pravog pjesničkog poleta i jake fantazije, nije mogao u osmanlijskoj književnosti ništa velikog stvoriti time, što je svojim i pučkim frazama u jednostavnoj i ograničenoj formi i slici dao biljeg jedre filozofije, ili pravije frazeologije.

Osobito za Galiba, svestranog poznavaooca perzijske lijepo knjige Nabijin „Hajrabad“ nije mogao pokraj „Pendi Attara“ imati nikakove vrijednosti kao umjetničko djelo. Ali Galibovi savremenici Vehbija, Sururija, Ajnija i drugi obični verzifikatori o tom nijesu kao on mislili: oni nijesu shvaćali, šta znači književni preporodi pa je za njih Nabija bio svakako majstor i uzor, kojeg su u svojim djelima oponašali.

Da obori te predrasude svojih savremenika i da dokaže neistinost njihove tvrdnje, e je „Hajrabad“ nemoguće oponašati, Galib je — pun mladenačkog života i znanstvene spremne — napisao „Ljepotu i Ljubav“ i tada potpunim pravom doviknuo im:

Meni Bog je u mladosti ono dao,
Što je Nabi teškom mukom postigao!

Lahko je pojmiti, kako se je tadanjih stihoklepaca, Nabijinih obožavatelja čudno dojmila smjelost i pje-

snička snaga ovog darovitog „strašnog djeteta“ kako ga oni nazivahu.

Oprečnost između Galibovih misli i ideja onog vremena, a naročito odvažnost i silna sprema, koju je on pokazao, davajući osmanlijskoj pjesmi novi smjer i pravac, izazvala je dosta jaku struju protiv njemu u prvim godinama artistskog mu života. Izuzam učitelja mu Neš'et efendiju i gorljivog obožavatelja njegova Esrar-dedeta, svi su stihotvorci tog doba poprijeko gledali na mladog umjetnika, koji je imao maniju tražiti nove motive za svoje radove i kojem se nijesu svigjali ne samo produkti njihove krzljave mašte, nego ni djelo njihova učitelja i jedinog uzora, Nabije.

Ta zavist njegovih savremenika najviše je porasla, kad je šejh Galib napisao „Ljepotu i Ljubav“, jer tada su svi shvatili, da je njegova umjetnička snaga crpljena s izvora, koji je posve oprečan bio vrelima njihove izvakane i obljudavjele poezije.

Akordi, koji su se izvijali s njegova mističnog naja, bijahu duboki i reflektivni poput pobožnih glasova akšamskog ezana, što se k zvjezdanom nebu uzdižu, a čisti i opojni kao kristalni žubor rijeke, koja protječe kroz daleke nepoznate krajeve.

Do Galibova vremena osmanlijska pjesma bijaše prošla sve faze svoje evolucije i sve moguće struje; nije bilo predmeta, koji se ne bijaše opjevao, niti pjesničkih tropa i "figara, koje ne bijahu upotrebljene u svjema nuancama orijentalnog estetskog'ukusa. Tada su se samo stare misli i forme obnavljale i ništa više, U „Ljepoti i Ljubavi“ sam šejh Galib to ovako opisuje: „Stariji su pjesnici sve opjevali, neostavivši skoro nikakva sujeta; savremenici pak samo oponašaju njih i ponavljaju sto puta prežvakane stvari“.

Naravno, da članovi takovog literarnog ambienta, koji su po carigradskim kavanama, ispijajući kavu i pušeći nargilu, vodili riječ o pjesmi i lijepoj knjizi i biflali Ragib pašin „Munšiat“, nijesu mogli razumjeti mladog galatskog šejha i njegovo mišljenje o umjetnosti.

Ipak kao što svaki veliki umjetnik, koji se svojim mislima uzdigao nad svoju svagdanju okolinu, tako je i pjesnik „Ljepote i Ljubavi“ polagano počeo sticati glas u narodu i pred tim je glasom svaki dan iščezavala zavist, koju su prama njemu gojili savremeni mu pjesnici u prvim danima njegove umjetničke kariere.

Osim među ljubiteljima mevlevijskog reda, koji ga cijenjahu kao drugog Mevlana Rumiju, on bijaše veoma obljubljen kod visoke carigradske aristokracije, osobito kod ministra vanjskih poslova, Rašid efendije, šejhul-islama Esad zađe Šerif efendije, ministra financija, Šerif efendije i prvog sekretara sultanova, Ahmed efendije. Naročito njegov ugled bijaše porasao tim, što ga je sultan Selim III. osobno uzeo pod svoje okrilje, cijeneći ga kao učenjaka i pjesnika, a pn li-

terarni krugovi, kojim je njegov umjetnički glas bio zazoran, ne mogahu otvoreno nijekati velike mu pjesničke vrline i sposobnosti.

Najistaknutiji biljeg Galibove pjesničke individualnosti je to, što je uvijek znao izabrati tanke i poput bistrog potočića prozirne slike, a onda ih zadjeti nevigjenim i nečuvenim riječima.

Za Galiba je mašta — pjesnička stvaralačka moć, a slike su mu vrhunac umjetnosti. Kod njega je više fantazije, nego osjećanja. Njegove su slike svijetle i istančane, duboke i otmene, katkad nejasne, ali žive i reflektivne. Da ih shvatimo i osjetimo njihovu ljepotu, potrebno nam je podulje razmišljati, a kraj toga moramo imati kroz više godina uzgajan estetski ukus.

Na primjer, opisujući u „Ljepoti i Ljubavi“ jedno arapsko pleme, Galib veli:

Od'jelo im julsko sunce — bez oblaka —,
A piće im — sv'jet što pali — žarka traka.

Na prvi pogled ova nam se pjesnička slika čini vrlo nezgrapna i nenaravna, jer od julskog sunca ne može biti odijelo. Ali je smisao ove slike dubok i koliko mi u njegovu unutrinu prodremo, toliko ćemo osjetiti u njemu ljepote, estetskog ukusa i istančane mašte. Iz prvog stiha navedene kitice razabiremo, da je u Arabistanu velika vreline i sunčana žega i da Arapi zbog te vreline goli, bez odijela hodaju. Isto Je tako dubok, zamamljiv i značajan smisao drugog stiha ove kitice:

A piće im — s'vjet što pali — žarka traka.

Kad pročitamo Galibov stih:

Ovo plamna pjesma je — o vatrenoj ljubavi—;
Melodije gizdave i akordi krvavi,

odmah se pitamo, zar mogu i akordi krvavi biti. Ali ako o tim riječima malo dublje razmislimo, ako ih potanko analizujemo, onda ćemo shvatiti, kakav dubok i čaroban smisao one kriju.

I zbilja, šta li sve ti „krvavi akordi“ ne kazuju! Bolni utisak pjesme i pjevačeve melodije na dušu i srce slušaoca; tužna dispozicija pjesnikova u času, kad je te melodije izmamio sa struna svoje zaljubljene duše —; eto to su ti „krvavi akordi“, ta utjelovljena čuvstva. I „gizdave melodije“ su besprimjerna slika ljepote i pjesničke umjetnosti.

Šejh Galib cesto voli upotrebljavati hiperbole. I Nabijina je najviša mahana to, što je bio:

Debelog glasa ptica, što lieće,
Po hiperbolama, da bere cvieće.

Galib je posve jasno u pjesmi izrazio, kakva moraju biti djela onih pjesnika, koji otvaraju nove puteve poeziji:

Nek ne bude pjesma potpunoma jasna !

On dapače dozvoljava i najnejasnije slike, kad oholo veli:

Da usnama moja pjesma
Prijatelj je bila,
Zar bi onda ispod neba
Na krilu se vila!

Osmanlijski moderni pisac i profesor carigradskog sveučilišta, Ahmed Hik'met beg o Galibu se u jednoj svojoj dizertaciji ovako izražava:

„Galib je u prvom redu pjesnik boja, kompozicija i nevigjenih slika: hiperbola, antiteza, metafora, metonimija, komparacija i t. d.

Njega više zanosi ružica, nego slavulj; više je odan ljepoti, nego ljubavi; više je fantastični slikar, nego čuvstveni pjesnik:

U grudima mojim nema
Ni svijetla ni ljubavi,
Tek svijeta savremenog
U njima je odraz pravi.

U Galibovoj „Ljepoti i Ljubavi“ susrećemo se sa silisijom vlastitih mu neologizama: Rujni plašt, ružični trak, rumena čarolija, rujna rosa, rumeni čimen, ružični cjelov, rujni znoj, rumeni suncobran i slično. Čitajući to remek-djelo, ljudska duša širi krila u svijetu mašte, pa — obasuta cijelom kišom rumenih cvjetova — leti i tone u plava obzorja dalekih neizmernih nebesa.

Galib je stvorio poseban svoj pjesnički jezik, pun fantazije i slikovitosti. Njegova lica jednim okom sunca piju i oblače se u njihove ružične trake; njegovi mirisi govore, a uzdasi surmu podvlače pod oči i onda se sve to svršava sa:

Ovo plamna pjesma je, — o vatrenoj ljubavi;
Melodije gizdave i akordi krvavi.

Kad osjeti potrebu, on mirisima puni svoj mozak i sav razdragan stvara od ružičnih pupoljaka krilate slavulje i čini, da se gromovi grohotom smiju, a nebesa u svom vječitom kretanju šepaju i hramlju“.

Ovdje ćemo navesti nekoliko stihova, u kojim Galib-dede opisuje perzonifikovani Sevdah, a iz kojih nam pred oči izbija sva dubina njegove pjesničke bogodane mašte i sav plamen njegove neobuzdane mistične ljubavi:

Ah Sevdah je ko Azrail:
Mig mu ljudske duše prima —
Demon smutnje kurban mu je
Povezanim sa očima.

Dim je vatre Nemrudove
Po licu mu mahovina,
Rujne usne: od kevsera
I od vina mješavina.

Pod bijelim ćulahom mu
Crna kosa skovrdžana.
Baš ko da je na mjesecu
„Azam-dova“ ispisana.

U ruci mu britki handžar:
Sunce u krv obojeno;
U bljesku njegovu je
Mnogo srce utopljeno.

Hej! kad bi se crna svjetlost
U atome razdrobila, Solufima
njegovijem Opet ne bi slična
bila.

Kad cvijetni pupoljak bi
Duh imao i živ bio,
Pao bi mu na usnice
I med poput pčele pio.

Katkad se Galib upravo igra antitezama i pred oči čitaoca donosi cijeli cyklus zamamnih svetih slika, do kojih naša mašta ne može, doprijeti. Tada se s pjesnikova pera cijedi u jedinstvenu harmoniju sliven čitav pompozni šum tišine i bure:

Jedno drugom tajnu ljubav šutke zборе,
Nieme riječi buče kao burno more.

Čitajući opisivanje njegovih perzonifikovanih lica Ljepote, ili Ljubavi, mi se — htjeli ne htjeli — pripitomljujemo uza sve one njegove prpošne i divlje manire, razmišljajući o tom, kako je veliki pjesnik mogao takova lica naći i doprijeti do one visine umjetničkog stvaranja, oči nam se zanose, a srce burno kuca i mi — ne mogavši shvatiti tih ljepota, koje nam mozak umaraju — prisiljeni smo na nekoliko časaka pokraj sebe odložiti „Ljepotu i Ljubav“.

Ja kao i Galib vjerujem, da kroz ovaj prolazni svijet piri dah samo jednog genija, jednog duha. Taj sveti duh, taj mirisavi vjetrić katkada puše kroz Širaz i Hafiza opija nasladom čarobne mistične poezije iz Gjulgešta i Musalla-gaja; gdje kad on zastruji po vrućim pustinjama Arabije i Ferezdekovu okorjelu dušu razvlaži kapljama proljetnih ljepota; katkada zapiti povrh naše Adrije i našem sićušnom Silviji, koji besvjesno leži u kolijevci u uskočkom gradu Senju, priča na uši vjekovnu priču burnih jadranskih talasa o „Našem čovi“ i „Iseljeniku“; gdje kada opet zaleprša vis bosporskih talasa i — cjelivajući oči malog Galiba, koji po gizdavam livadama Sudlidže prpošno tjera nestašnog šarenog leptira—svijet mu prikazuje u slici Edena ljubavi i ljepote, u obliku čarobnog kraja, koji je pun boja, mirisa, i zvukova.

Ovaj je dah jedan; ovaj je genij jedan, samo se u različitim vremenima, u različitim umovima i u raznim varijacijama manifestuje.

Pouzdana vrela vele, da se Galibu nije svigjao ni jedan pjesnik njegova doba, a od starijih predstavnika osmanlijskog parnasa tek mu se u nekoliko dopadao Fuzulija, Nefija i Nedim. Njegovo pak pretjerano cijjenje perzijskih pjesnika Firdevsije, Nizamije, Husreva, a naročito Rumije, Saiba i Ševketa daje nam povoda mišljenju, da je te pjesnike smatrao svojim pravim učiteljima i uzorima i da je iz njihovih djela ponajviše crpio nadahnuće i moć umjetničkog stvaranja. Perzijskog pjesnika Ševketa po svoj prilici je najviše cijenio kao umjetnika, dok o njemu veli:

Ševketove fantazije
Boje su se porascvale
I crtama istančanim
Čarolijski oblik dale!

To se opaža i iz ovog distihona, u kojem on jedan Ševketov gazel oponaša:

Od'jelo je sirotinjsko naše,
A držanje kao u vladara,
Jer, Galibe, mi smo vjerne sluge,
Što dvorimo ljubavnoga cara.

Riječi u ovoj kitici „kao u vladara“ odnose se na Ševketa.

Galibov savremenik i veliki poštovatelj Esrarde u svojoj „Tezkiri“ veli, da je pjesnik u većini svojih gazela imitirao Kelima, Saiba i Ševketa. To imitiranje ni malo ne umanjuje pjesničku vrijednost galatskog šejha. Ta i Nefija je Urfiju i Feziju, a Nabija Taliba i Kelima češće oponašao u svojim radovima, a to se ne smije uzeti kao znak njihove posvemašnje neoriginalnosti i prostog stihoklepstva.

Proučavanje perzijske poezije u to je vrijeme kod Osmanlija bilo poprimilo oblik neodoljive strasti i svak, ko je perom baratao, znao je skoro na izust Hafiza, Firdevsiju, Saiba, Husreva i druge predstavnike perzijskog parnasa. To donekle slično humanizmu u Evropi, kad su pjesnici najprije u Italiji, a onda drugdje počeli zdušno proučavati grčke i latinske klasičke i u njihovu duhu svoje pjesničke umotvore stvarati.

Da su osmanlijski pjesnici tako strastveno perzijsku književnost proučavali i njene reprezentante oponašali ponajglavniji je uzrok to, što je perzijski jezik elegantan i pun muzike i što su Perzijanci u svojim djelima iznosili isključivo vesele elemente mistične filozofije. Naravno, da mistične misli, koje ironički ismijavaju ovaj svijet, nijesu mogle nikad uhvatiti duboka korjena u slojevima jednog vojničkog naroda, kao što su Osmanlije, koji su vječito pod oružjem i u vojnoj stegi živjeli; one su bile poznate samo odabranom kasti — inteligenciji.

Kako nemamo pri ruci dostatnih podataka, djelomično nam je nepoznat Galibov privatni život; no ipak iz njegovih samih djela možemo zaključiti, da pjesnik — izuzam učitelja mu Nešet efendiju, pa vjerne drugove: Perteva, autora jedne „Medžmue“ i Esrar-dedeta, pisca jedne „Tezkire“ — nije ni skim imao intimnijih prijateljskih odnošaja. Bio je on preveć ponosan i držao se previsoko ne samo nad svojom svagdanjom običnom okolinom, nego i nad svjema umjetnicima svog vremena, koji smatrahu principom etike megjusobno svagjanje i prepiranje, pa i najžešće psovanje poput ljudi iz najnižih slojeva života.

Po Galibovu uvjerenju pjesnik biti značilo je biti oplemenjen umjetnik, čije je nadahnuće posve nepoznato prostoj masi i nezalicama. Pjesniku treba plamena i bola, pa da bašta njegove fantazije procvjeta nevigjenim ružama i ljiljanima. Taki je pjesnik on sam bio i s toga je nada sve držao do svog umjetničkog ponosa i velikog poziva. Naravno, da se je taj njegov pretjerani ponos smatrao velikom mahanom, jer se je kosio s etičkim načelima mevlevijskog reda, kojemu je on pripadao. Suviše, neke mevlevije tvrde, da njegovoj ranoj smrti jedino uzrok leži u riječima mu: „Ja sam, drugog nema“; no ta čudnovata tvrdnja nije ničim opravdana.

Umjetnik, koji se osjećao visoko nad svojom okolinom upravo kao nadzemaljsko biće i koji je svojim mislima živio u nepoznatom svijetu ljepote i svijetla, štono ni malo nije sličio ambientu starijih pjesnika, taki umjetnik je naravno morao biti ponosan i ohol, jer osjećanje ponosa i samosvijesti kod pjesnika posljedica je osjećanja umjetničkog poziva i uspjeha, što ga on postigne.

Autor „Ljepote i Ljubavi“, koji se — slobodno živeći — „pokorava samo ponosnom caru naravi svoje“, ni malo se kraj tog ponosa ne usteže od priznanja, da je vjerni sluga i najzadnjem čovjeku, koji znade cijeliti moć i vrijednost „ehli-dila“. Istina, u životu se rijetko može namjeriti na jednog „ehli-dila“, kako ga Galib zamišlja, a kojeg mi u današnje vrijeme nazivljemo „ljubiteljem umjetnosti“; osobito baš onda, kad se je osmanlijska lijepa književnost gušila u vrtlogu dekadence, teško je bilo naći jedan istančan ukus i ozbiljan umjetnički talenat, koji bi shvaćao pravu vrijednost i svrhu literarnog artizma. Mladi galatski šejh, koji u početku svog pjesnikovanja za se veli, e je lijepa ružica, sposobna, da je ljubitelji umjetnosti podg'oje u cvijetnjaku poezije, kasnije je pred sokolovim očima svoje bujne fantazije gledao, gdje se otvaraju veelebne kapije na „palači smisla“, koju su ispraznim i mrtvim okom promatrali tadanji obični stihotvorci. Taki je pjesnik u potpunom pravu bio, da sam sebe mjeri i poredi s najvećim duhovima na istočnom parnasu. Jer njegova velika duša, koja je gorila vatrom

mističnog zanosa i duboke vjere, bila je tako puna svjetlosti, da nikad ne bijaše potrebna piti:

Vino čiste mjesečine
Iz nebeske mjesec-čaše...

Burna i ključava mašta pjesnika „Ljepote i Ljubavi“, koja je nove svjetove osmanlijskoj pjesmi otkrila i uvijek nove boje, slike, zvuke i mirise stvarala, Galibu je osim velikog ponosa i samodopadnosti dala još neko vječito i duboko nezadovoljstvo. Tadanji jezik i pjesničke forme bijahu ograničene i nijesu dopuštale ovom genijalnom pjesniku, da u njima svoje slike i osjećaje izlije; s toga kroz sav život izbija iz njegovih radova nezadovoljstvo:

Gle, šta ja bih sve pjevao,
Kad bi r'ječi dopuštale!

Kao što svi mistici, tako je i Galib pokazivao manje više znakove duševne bolesti. Dr. Dženab Šehabudin beg veli, da pohod u Konju i njegov rani pristup u melevijski red svakako dokazuju, da pjesnik nije imao potpuno sregijene i koncentrirane mozgane.

Pretjerano je te pojave u životu pjesnikovu pripisivati samo duševnoj bolesti; ali je svakako opet krivo tvrditi, da Galib apsolutno te bolesti nije imao.

Unatoč tvrdnji nekih kritičara autor „Ljepote i Ljubavi“ nije bio veliki pesimista. Galib je, okrenut licem prama velikom Allahu i povučen u svoju osjenjenu samotnu sobu, pjevao svoje pjesme i njegovo je srce bilo oslabljeno samo navalom burnih talasa fantazije —; s toga, ma da je bio vrlo slabe tjelesne konstrukcije, u njegovu se velikom srcu nikad nijesu mogli ustaliti osjećaji dubokog pesimizma, kao kod mnogih drugih njegovih predšasnika i savremenika. K□pr□li zade Mehmed Fuad beg o tom ovo veli:

— „Galib-dede, koji je poput Horaca, El-Hajjama i Bakije gledao na ovaj svijet kao na kakav isprazni fantom, nikad se nije mogao s tim pjesnicima sjediniti u epikurejskom mišljenju, da treba ovaj ništetni i prolazni život koliko je moguće upotrijebiti u nasladu i uživanje. On je bio najviše zabavljen maštanjem o vječnosti i Istini i po njegovu mišljenju jedina je dužnost svakog savršenog čovjeka u tom, da — ne propustivši uzalud života — nastoji, kako će postignuti vječito blaženstvo spoznajom prirodnih i božanskih tajna.

Kod njega čovjek nije najniže stvorenje, što se na zemlji miče kao kod Homera, nego najsavršenije Božije djelo i krajnja svrha svijuh ostalih bića. Ove riječi velikog pjesnika, čije „duševne zublje plamen ne mogu obuhvatiti ni megje neizmernih naba“, vrlo su značajne u pogledu Galibova mišljenja o čovjeku i njegovoj veličini:

Srce moje, srce moje,
Što te tako tuga mori?
Ah, ma da si ruševina,

Ti si hazna začarana,
Gdjeno silno blago gori.

Ti si biće uzvišeno:
Pokretima svojih krila
Angjeli ti klanjaju se —
Ti si duša: bliznac ti je
Dah velikog Džebraila.

Dobro motri bivstvo svoje:
Ti sveg svijeta suština si,
Diglo si se iznad svega.
Ti si čovjek... u očima
Vasione zenica si!..

I ako je moguće katkada naći po koji pesimistički izliv iz Galibova srca, koje svoj mistični ponos tako visoko diže, ipak ne smijemo ni pomisliti na to, da bi kakova tamna skepsa mogla zavladati u prozirnim prostorijama njegove velike duše.

Ako je dubokom tesavufskom pjesniku jednom pošlo za rukom, da velikom mističnom ljubavi i intuicijom otkrije „svijet jedinstva i Istine“, onda je on i smisao života shvatio i sve praznine, koje mu duh ubijaju, ispunio svjetlom Božijeg jedinstva“.

Izuzam gazele, megju kojim — kako smo prije rekli — imade dosta i neuspjelih, u Galibovu „Divanu“ relativno su najbolje pjesme: Musedesi, terdži-i-bendi i neke rubaije*). Nu najveću pjesničku snagu on je pokazao u pjesničkoj pripovijesti „Ljepota i Ljubav“, koja je općenito uzevši pravo remek-djelo književne umjetnosti. Zaista Galib je tu haznu poezije sam otvorio i zatvorio.

„Ljepota i Ljubav“ jedna je velika alegorička priča, čija su lica same pezonifikacije i simboli. Mi ćemo ovdje u glavnom iznijeti njen sadržaj, da čitatelji uzmognu sami stvoriti sebi sud o pjesničkoj veličini mladog galatskog šejha. Pošto pjesnik „Ljubav“ uzima kao muško lice, a ta je riječ u našem jeziku ženskog roda, mi ćemo ovdje uzeti mjesto „Ljubavi“ riječ „Sevdah“, radi lagljeg shvaćanja, jer — ma da „Sevdah“ znači za pravo „ljubavna melanholija“ — kod nas se upotrebljuje u istom smislu kao i ljubav. Dakle, pregjimo na stvar:

Sevdah i Ljepota, muško i žensko dijete od plemena Ljubovića (Beni Mehabet) zajedno uče u „školi poezije“ pred učiteljem „Ludilom“ (Džunun). Od vremena do vremena ta se dječica igraju u blizini. Jezera blagoslova“ (havzi fejz), koje se nalazi na šetalistu, zvanom „Zabavište smisla“ (Nuzhetgahi mana).
(Svršice se).

*) Museddes ili Tesdis je vrst pjesničke forme na Istoku, a nastaje tako, kad se svakom distihonu gazela pridodaju još po četiri stiha, koji se rimuju s prvim stihovima tih distihona. Terdži-i-bend je pak cijelo kolo pjesama, spjevanih u obliku gazela, a na koncu svake te pjesme ponavlja se jedan te isti distihon, kojeg zovu „nazm“. Napokon Rubaija je pjesma od četiri stiha, od kojih se prvi, drugi i četvrti srokuju.

Životopis jednog megjeda.

(Humoreska.)

Napisao: Husein Gjogo — Mostar,

(Nastavak)

IV.

Gluho je doba...

Na obje strane brze Neretve počiva grad u noćnoj tišini, koju su ondje bunili pjenušasti valovi i kolovrati. Njihov žamor strujio poput dalekog vjetroplanskog, kad redom savija vrhove zelene šume. Mjesec sjao sa vedra neba i svojim svjetlom kano da je začarao, omamio okolna brda i brežuljke, vinograde, bašče, kuće, uopće cijelu prirodu.

Vratašca Mujagina vrta ciknuše i dva momka padoše u njegovu avliju.

— Ja ću mu, Meho, — šaptao jedan — pokazati, šta mi je danas reko. Ona je svakako sa mnom „prekinula“, sad barem ne trebam imati kakav obzir. Zvaću je; ako izagje, — po nju bolje; ne izagje li — izaći će stari „jarac“.

— Pazi samo, da ne bi bilo velike galame, pa da i policija..

— Ne boj se, Meho, ja znam, kako treba..

— Dobro, ti si po srijedi, a ja ću se sakriti pod basamake, nek misli, da si sam.

Tako i bi, Meho ode pod basamake i čučne kraj kazana, dok Alija stane pod pendžere u sjeni, pa — pijukne.

Ništa se ne čuje. Zar na pendžeru visio mirno.

Opet pijukne nešto glasnije.

— Mir je bio.

Po treći put pijukne još glasnije i to tri put, ali uzalud. Cijela kuća kao pomrla.

Alija je počeo bivati nestrpljiv. Stade kašljucati i pijukati, ama sve bez uspjeha. To ga ljutilo. Bio je uvjeren, da se čuje njegovo dozivanje, samo Fata ne će da izagje na prozor. Sagne se i uzme sa zemlje nekoliko kamenčića i baci najprije jedan; staklo cikne.. To je sve. Baci još dva. Učini mu se, kao da po sobi neko hoda a više ništa. Sad baci nekoliko kamenčića od jednoč.

Zar se na pendžeru pomače i pri dnu skupi, a Alija odmah pomisli, da je to — ona, Fata.

— Fato! — zvao je umiljatim, pridušenim glasom.

Mjesto odgovora zar se još bolje pomakne i iza njega, u onom mraku stajala bijela ljudska spodoba, — Ona u košulji! — govori Alija sebi i od nekakva veselja srce mu se stijesnilo.

— Fato, moja draga Fato! — dozivao još nježnije, pa se bliže prikuči k prozoru, gledajući u nj. ko mačka u ribu.

— Slatka Fato, o!. i raskrili obje ruke.

Otvori se jedno krilo od pendžera i s njega nešto puče, a puče ko mala puška. To je Mujaga pljunuo. . . , iza toga otrže grditi: — Magarče, i gori od magarca! Pa ti da ulaziš u „turske“ kuće — koci te raskinuli?! Grom ti se niz čelo spuzo! — grmio Mujaga i gledao pod pendžer, ali njegove oči nijesu mogle ništa opaziti.

Čim je Mujaga pljunuo, Alija je priskočio k Mehi pod basamake i tu čekao, dok svrši stari svoje prijetnje. Nastade iza ovih mala stanka, jer je Mujaga osluhivao, da li je još Alija u avliji. Nu pošto je bilo mirno, opet Mujaga nastavi grditi, da vidi, je li se njegova zapovijed izvršila, jer — mislio je — ako je momak u avliji, ne će moći trpjeti te riječi, pa će se javiti. Uvidjevši na koncu, da mu je očekivanje jalovo, zaključi po tome, da više niko nije u avliji, zatvori prozor, namjesti zar i leže u postelju. San ga je i onako ostavio, a ova zgoda upravo mu natjerala krv u glavu i kožu, postalo mu je prevruće. Prva mu je odluka bila, da će sutra navesti zidare, neka podignu duvar oko vrta toliko, da se u nj sa ulice ne može priskočiti. Još je odlučio izmijeniti iz temelja vrtna vratašca i udariti im novu bravu sa dvije zaporke.

Alija je megjutijem stajao uz kazan i razmišljao, šta će sad? Hoće li ići ili će ostati, da se osveti starom protivniku? I pričini mu se, da je najbolje „biti miran“. Baš u tom času šapne Meho: — Šta ti je to bijelo na fesu ?

Alija snimi fes, malo se zakrene od Mehe, da ne vidi, te brže otare rubcem.....

— Šta je? — pita ponovno Meho

— Ništa, perušina! — odvratila Alija vas crven od muke, pa iza tog pridoda odlučnim izražajem: — Upamtiće Mujaga ovu večer! — Nu kako, na koji način treba osvetu izvesti? Upre sve sile, ali nikad doći do zgodne misli. Ljut sam na se, podiže polahko jednu dasku sa kazana. — Oho! — poviče tiho, videći da je topla i mirišući ugodan zadah od pekmeza. Popipa rukom kazan, a kazan — vruć, dok je u njemu preko polovine stajao šljivov pekmez. — Eh, da imamo kakvu kantu, mogli bismo prepoloviti! — veli Alija Mehi, ali ovaj odgovori, da bi to bila prosta kragja, pa ne bi valjalo. — To ne bi bila potpuna osveta, te bi Mujaga mogao još tužiti, pa eto ne prilike...

Aliji se sve misli okupiše oko pekmeza, da se njim osveti i konačno mu pade na um zgodna ideja.

— Dobro je! — usklikne, pa će Mehi: — Ponesimo kazan !

— Gdje?

— Kod basamaka.

— Pa evo ga kod basamaka!

— Nije to, treba ga prisloniti uz basamake, kud se ide.

Meho ušuti kao da razmišlja, šta bi se iz toga moglo učiniti, ali ga Alija opomene: — Uzmi za uši ali pazi, da ne klepne i ne zvekne! Mujaga će noćas u njemu tancovati! —

Sad udariše obojica u prigušeni smijeh i nakon nekoliko časova ponesoše kazan, metnuše ga nasred puta, kuda se ide i pribiše uz prvi basamak, a da se ništa nije čulo. Poslije ovršena posla, poče se Alija ogledati po avliji.

— Šta tražiš? — pitao Meho.

— Tražim zgodno mjesto, oklen bismo mogli gledati, kako Mujaga u pekmezu stoji! — Rekavši to pogje Alija prema daščari, da vidi, je li zaključana. Čim opazi, da je kanafom sa izvana pritvorena, odriješi je i vrata se malo rastvoriše. Ne gledajući više, povrati se Mehi rekavši mu: — Sve je u redu. Kad on izagje, mi ćemo se u daščaru sakriti! —

Opet je Meho došao na svoje staro mjesto, ali od nekakve uzbudjenosti nije mogao čučiti kao prije već je stajao, namjestivši noge kao trkač, koji će sad n^o potrčati. Alija pomaknuvši još bolje fes nad oči, stade ponovno pijukati i gotovo sasma glasno dozivati: — O Fato, Fato.! Kad se nije niko oglasio, on poče posprndno zvati: — Fatetino Fatitna !

Pendžer se naglo otvori i s njega otvori Mujaga svoju vatru. — — Ah, zar nisi otišo, hule jedno? Zar si i sad u tur...

— De šta toliko drečiš? — prekine ga Alija

— Ma zar ti to meni veliš.. ?

— Ja ne zovem tebe veg tvoju Fatu — opet mu Alija upane u govor.

Ta drzovitost Mujagu ražestila u dno duše. — Zovi ti — grmio Mujaga — svoju mater...

— Lezi ti, lezi ! — dovikivao mu Alija — lezi, pa se pokrij po glavi !

— Biva sam ja dijete, pa da se pokrивam? Je li? — pitao stari Mujaga ljut kao sršljen. — Veg da si se kinuo sa mojih očiju, dok te vrag nije odnio:

U tom se oču kokotanje, a iza toga jarčije meketanje ispod basamaka. To mu se Meho rugao,

— Biva nisi otišo ? kratko će Mujaga.

Kakotanje mjesto odgovora.

— Još se rugaš? — opet će Mujaga.

— Me e . , — to mu bi odgovor.

— Ti još' tu ?

Me—e-ke--ke!

— Ama ne bježi, pasji brate ! — poviče Mujaga i lupne pendžerom, koliko je mogao. Oču se tutanj po odaji.

— Bježi! vikne prvi Meho i podbrusi pete, a za njim Alija. Meho je u onom času zaboravio, da se zakloni u daščaru, pa je proletio u vrt, skočio preko zida i okrenuo niz ulicu, dočim je Alija bio priseban i učinio onako, kako je zasnovao.

Mujaga pak istrčao je iz odaje, zgrabio jedan bardak (ibrik zemljani) vode, koji je vazda kraj vrata

stajao, te ga svom silom baci na avliju, smjerajući po prilici na ono mjesto, odaklen mu se Alija javljao. Za Mujagom je poletjela žena, da ga zastavi, nu dok je došla do vrha basamaka...

...Mujaga je već stajao usred kazana, pa se čudio, šta se to s njim desi! ----- — — —

— Ah, gje si to? u čudu pitala žena.

— Vodu, vodu, bona bila! — vikao Mujaga, da ga je čuo i treći komšija. — Brzo vodu!

Počeše vodeni, bakreni sudi klapati, što je bio znak, da će voda brzo doći, ali Mujaga u svojoj nevolji postao nestrpljiv, te opet poviče: — Pohiti, donesi pun gjugum ! — a u isto vrijeme vikala Mujaginica; — Fato, brzo lampu, ugazio ti babo u nešto! —

Sve je to gledao Alija iz daščare, gledao, uživao i smijao se ko nikad u svom životu. A da ga toliki smijeh ne oda, metnuo je fes na usta, da njim oslabi radosne glasove. Još kad je čuo, kako žena veli: — Fato, ugazio ti babo u nešto! — od velika smijeha se zakocenuo i tri put okrenuo oko sebe, držeći desnom rukom fes na licu, a lijevom prihvatio čakšire, da mu ne spanu od velike trešnje i micanja.

Pri tom teferiču nije ni osjetio, kako ga je prvi put „nešto“ pomilovalo po bedri, ali je za to drugi put osjetio s obje strane tijela, po nogama kao neki pljesak, sličan onom pljesku, što ga prijatelj dariva prijatelju po legjima, kad ga hoće da upozori na osobite okolnosti, na opomene. Alija odmah poskoči na desno, te u onom mraku lupne glavom o direk. Malo popostane, da se razabere i rukom popipa po čelu, da li nije „čvorka“ skočila. Učini mu se, da je prstima razmazao mlaku vodu po čelu. — Sigurno je kriv! — reče u sebi.

Toga časa udari ga otraga u debelo meso „nešto“ snažno i silovito,- da se je odmah našao kod naslaganih drva u dnu daščare. Udarac je bio sličan „paljači“ ali ga nije zabolio. Najvolio bi kresnuti, ali ne smije, čuće ga Mujaga. Stajao je baš onako, kako ga je ona tajnovita sila postavila. Ne mičući se tijelom, upre oči prama vratima, ali ništa nije u mraku stimao. — Za Boga, šta je ono bilo ? — pitao se tri., pet, deset., dvadeset puta, ali pravog odgovora nije našao. — Krava nije, tele nije, pas nije, a jest nešto snažno, jako i šutljivo! — tako umovao i obično svršavao sa pitanjem : — Pa šta bi drugo moglo biti? —

Kad su mu se oči dobro privikle na pomrčinu, tada je mogao uhvatiti neku čudnovatu crnu živu,' zdepnastu masu, koja je pred njim stajala na jedno pet-šest koračaja, upirući prama njemu oči ko dvije krupne zapaljene cigare. — Vala čudo — govorio u sebi — kako se svjetle i kako su dosta malene prema veličini! —

Najednoć se sjeti, da ima šibicuju džepu. Kao da se težak kamen svali sa njegovih prsa, tako je

osjetio u duši neku odušku, neku polakšicu. — Fala Bogu ! — uzdahne — sad ću sve saznati! — Turi ruke u džep od čakšira, izvadi šibicu, pa prije nego će je zažeći, još jednoč izbulji oči u onu živu zagonetku, a onda kresne...

Plamen osvjetli daščaru i sve, što je u njoj.

Na nekoliko koračaja pred sobom opazi Alija s užasom — megjeda, kako se je nasandaljio na zadnje noge, dok je prve pružio prama njemu. Odmah Aliji upadoše u oči one crne kuke ko u kantara, koje su resila megjediji, goli taban. Uhvati ga jeza i trostruka groznica, čitavo tijelo počelo drhtati, a iz ruku mu ispade šibica.

Megjed zamumlja. —

Alija krisne kao ranjenik, od jedan hip skoči na kamaru drva i zapomaže: - U pomoć!.. U pomoć, za Boga, evo megjeda!...

— Nuto, bona! — upozoravao Mujaga svoju ženu zapirajući na gaćama nogavice, — što je ono?- —
— Baš ko iz naše daščare.. govori Fata.
— Ne može bit! — veli Mujaginica-
— Oklen će biti u daščari, bona? — pita opet Mujaga.

Sve troje stalo ko ukopano, pa oslušivalo. U daščari oču neko orginjanje kao kad se drva svališe a u isti mah opet zaječi: — „U pomoć!.. U pomoć, evo megjeda!“

Pomaganje se čulo i po komšiluku.

Mujaga pohiti prema daščari, ali ga žena i kći zadržāše.

— Ne ćeš, Boga mi! — kričala Mujaginica, — Zar da mi bez tebe ostanemo ! —

— Ali pustii... otimao se on.

— Ne ćeš, babo, Boga mi! — klela se Fata i teglila oca za ruku. — Zar ti star na megjeda?

— Star i goloruk! — dodavala Mujaginica.

Svršit će se.

Mustafa Ćelić Gazanfer:

Suze.

Kroz mrak ne vidim ništa, duša mi uzdiše i plače
I klonulo mi srce trga se tužno.
Ljudska bijeda me goni silno, vrludam i patim
U vrijeme ovo svirepo i ružno.

Suzama mojim gorkim i krupnim, što niz lice teku,
Svijet se cinički — grohotom smije;
Jer ne zna činiti drugo. Izgubio je, iz zemnog
Što dizalo ga blata i zvjerski žije.

Sa svakim danom bijelim i sa mrkom noći svakom
Dolaze bijede sve teže i nove —
Zar život se zove živjeti bez života i silom.

Mrijeti pod teškijem šapama kulturnih zvijeri
I gledati crve, gdje ti tijelo rove.

Mjesto boga lice jedno, gdje se majmunski ceri.

Ali Suad:

Bôl sjećanja.

Zlatni su danci odbjegli me davno
Ko rujni smješci sa usana tvojih —
Zlatni mi danci umrli su, dušo,
A s njima sreća i svi sancij moji.

Gle, sad sam samac u pustinji žica:
Bez tebe, evo, i bez vjere lutam -
I mjesto pjesme sa usana tvojih,
Tek gorki čemer uspomena gutam.

Mnoge mi zvjezdam' obasjane noći
U prahu leže pod olovnom petom
Sadašnjih dana. Mnoge moje čežnje
U maglu sivu ginu brzim letom.

Ja ne znam: možda zatvoren je sada
Viš tvoje bašte onaj pedžer stari,
Bezglasno s kojeg gledali smo nekad,
Mjesečne noći kad se ospu čari.

A biser-luna u odaji tvojoj Srebrnim
kistom slika dvije sjene:
Tebe, o kipe božanske ljepote
I u tvom toplom zagrljaju mene.

Na pendžer k nama dizao se miris
Iz divne bašče s pospalih cvjetova,
Opojan miris kao meki dašak
Ljubavi naše, mladosti i snova...

Ah, svaki časak, što ga tad proživih,
Bijaše sladak kao vječnost raja —
O kad bih jedan trenut vratit mog'o,
Iz onih dana: opustjelog maja! —

Al, zalud želja! Kroz pustinju žica
Bez tebe evo i bez nade lutam
I mjesto pjesme sa usana tvojih,
Tek gorki čemer uspomena gutam!

S turskog: Ćazim.

Ljiljanski:

Tragedija duša ili „Bijela ruža“.

(Pjesma u prozi.)

(Nastavak.)

Okolo našeg doma prostrla se pustinja na sve strane; velika nepregazna pustinja bez puta i staze, u nedogled. Sunce nas obasjavalo iz pustinje i slalo nam

zadnji pozdrav pri zahodu, kad bi se zapad zarume-
nio od njegova sjaja.

Mi ne poznavasmo vremena, ne poznavasmo dana,
ne poznavasmo nikog osim naše pustinje, u kojoj smo
carevali...

I ona zaboravila na začarani gaj, na začarani
dvorac... na cvijeće, na ruže i karanfile. Samo nekad,
nekad navukao bi se oblak na njezino čelo. Tad je
išla bistrom potočiću i bacala kamenje u vodu. Gle-
dala kako padaju, kako ih brzi potočić nosi... nosi
nekud daleko... daleko, gdje su i njezine misli bludile,
u veliku rijeku... u more!., u ocean...

Jednom opet otišla bi daleko, daleko; odskaku-
tala za srnama i vjevericama... Malo po malo gubio
bi se njezin zvonki glas i iščeznula bi megju drvećem
u šumici više kolibe.

... I vladala bi tišina, grobna, nijema tišina. Ja
sam sjedio pred kolibom i gledao, kako sunce nebom
prelazi, kako se sklanja za moja legja i nestaje ga
tamo, gdje se nebo sa zemljom sastaje, tamo gdje su
granice našega svijeta...

... I vladala bi tišina, grobna, nijema tišina... Ja
sam sjedio pred kolibom i čekao njezin povratak. A
ona bi dolazila vesela, radosna okićena cvijećem, kao
u snu — u priči...

I pričala mi o srnama, jelenima, paunima i brb-
ljavim papigama, o golubima i slavuljima, pričala ve-
selo, obijesno. Kitila me cvijećem — kidala ruže i ka-
ranfile i posipala po našoj postelji, da miriše — da
nam bude mekše...

A kad bi se spustilo toplo veče i mjesec prosuo
svijetle trake svoje, ona bi izašla pred kolibu i ra-
zgovarala s njim o začaranim dvorima, o tajinstvenom
gaju i bijelim i crvenim ružama...

I to bijaše njezina tajna — njezina molitva i —
vjera. To bijaše njezino spokojstvo, kad je mogla čuti
tajne poruke toga čudnog noćobdije, koji gleda jednim
okom nas dvoje, a drugim začarani dvor i tajinstveni
gaj u začaranoj zemlji...

... I za take jedne noći, dok je ona ispitivala
mjesec i gonetala tajne s njegova blijedog lica, dotle
sam ja sanjao san života... težak, mučan san borbe za
svagdanji kruh, san slabosti ljudske; san zlobe i za-
visti, san sebičnosti i mržnje, san Jakuba i njegovih
sinova... A ideali padali. Vrag se cerio u zakutku, dr-
žeći u ruci zlatne ključke od raskoši i zemskih uživanja...
A čitava rulja svjetine hrlila k njemu, lizali mu ruke
i noge, klanjali mu se i obožavali ga nad sva druga
božanstva. Svetinje više nije bilo i svak demonu palio
kandilj, a on na oltaru pripovijedao, keseći se, vjeru
zlata i zlatnog telela...

... A kad sam se probudio, bijaše cvjeće pove-
nulo, mjeseca nestalo, a vani padala kiša... kiša tuge
iz očiju sreće, koja je oplakivala svoju tešku i gorku
sudbu... Pred kolibom cvala „bijela ruža" i sjećala me,

da je ona nekad tu sjedila i uzdisala za začaranim
gajem i tajinstvenim dvorcem.

... I kad sitna aprilska kiša sipi, ja sanjam san života.
Ja se podajem nečem, što ne razumim — ja živim
nekim drugim životom, koji je posve daleko od moga
shvaćanja...

I kad sve živi novim životom, kad cijela priroda
preporagja se, kad se drveće počinje zeleniti i slavulj
pjevati — ja tužim... Ja sanjam za tihih aprilskih noći
jedan težak san — san o povehlom cvijeću, ja gledam
kako samotno pred kolibom u zagonetnoj pustinji cvati
„bijela ruža"...

Ja gledam, kad list po list opada — vene., ne-
staje... A tamo "u mračnom kutu života osvijetljena
dvorana, gdje demon slavi svoje orgije...

A. Rašidkadić:

AFORIZMI.

Ja sam zalim (silnik), ako prama silniku silu
ne upotrebim. Hadisi šerif.

I onaj, koji ogovara ljude, i onaj, koji ga sluša,
jednako griješe. Hadisi šerif.

Najgori od ljudi je onaj, u koga je dug život, a
zla djela. Hadisi šerif.

Nema Bogu draže milostinje, nego što je pra-
vedna riječ. Hadisi šerif.

Nije pravovjernik onaj, koji se s tekom najede,
a njegov komšija glada. Hadisi šerif.

Odbaci od sebe sve ono, što ti savjest uznemiruje.
Hadisi šerif.

Nad vama će vladati uvijek onaki, kakvi ste
vi sami. Hadisi šerif.

Svako dobro djelo je milostinja.
Hadisi šerif.

Na zakonit i pošten način zaragjivati, sveta je
dužnost svakog Muslima. Hadisi šerif.

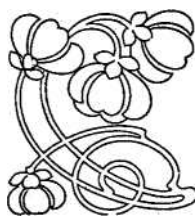
Od najnesretnijih pokvarenjaka su ljudi neženje.
Hadisi šerif.

Misvać (zubno čistilo) čisti zube i usta, pribavlja
Božje zadovoljstvo, a uz to pospješuje očnji vid.
Hadisi šerif.

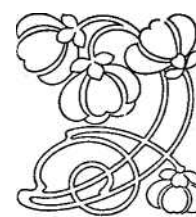
Putujte, pa ćete uvećati i zdravlje i bogatstvo.
Hadisi šerif.

Vrhunac mudrosti je Boga se bojati.
Hadisi šerif.

=====

Narodne umotvorine.

Sarajke djevojke.

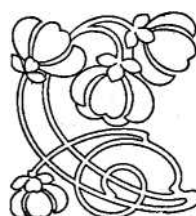
Vijaju se po nebu oblaci,
Po Šarajvu alajli bajraci:
Vojsku kupi Topal Osman paša,
Te pokupi mlade Sarajlije,
Pa ih vodi ravnoj Zasavici.
Savu piju mlade Sarajlije,
Savu piju, Zasavicu biju.
Poručuju Sarajke djevojke:
„Aman otac, Topal Osman paša,
Pusti nama mlade Sarajlije,
Mi ostasmo mlade neudate”.
Knjigu piše Topal Osman paša
Na koljeno Fati Dizdarevoj.
Što je paša knjigu nakitio:
„Eto t' knjige, Fato Dizdareva,
Udajte se, naške ne čekajte,
Mi ćemo se amo oženiti
Crnom zemljom i zelenom travom”.

Sabrao: Fadil Arnautović.

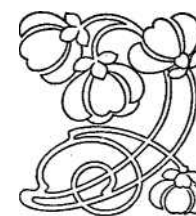
Duda Penjavina i Varošanin Meho.

Vežak vezla Duda Penjavina
Na čardaku prema Latinluku,
K njoj dolazi Varošanin Meho:
„Srce, dušo, Dudo Penjavina,
Kome vežeš svilena jagluka” ?
„Vezem tebi Varošanin Meho,
Ako ćeš se proći Latinluka
I Marice mlade krčmarice
I Ružice s latinske ćuprije
I visoke Ješe Samardžine
I lijepe Savke Čebedžine”.
Odgovara Varošanin Meho:
„Vezi jagluk, Dudo Penjavina,
Pa ga daji kome tebi drago.
Ja se ne ću proći Latinluka
I Marice, mlade krčmarice
I Ružice s latinske ćuprije
I visoke Ješe Samardžine
I lijepe Savke Čebedžine.
Dosta su me vina napojile
I dušmanske ruke sačuvala.

Sabrao: Fadil Arnautović.

LISTAK.

Iz islamskog svijeta.

Smrt velikog muslimanskog učenjaka. U 5. broju „Misbaha”, glasila bos. herceg. imije izašao je nekrolog iz pera našeg odličnog alima gosp. H. Mehmed Džemaludin ef. Čauševića na turskom jeziku o smrti velikog islamskog učenjaka i kapaciteta u šer. znatnostima, Mariastirli Ismail Haki ef.

Koliki je gubitak islamski svijet zadesio smrću tog učenjaka, gosp. Čaušević, njegov dobar poznavao i učenik o tom nam veli:

„Ismail Haki ef. ne bijaše od onih učenih muslimana, čije je djelovanje bilo ograničeno samo na jedno mjesto, nego je svjetlost njegova uma obasja-

vala cijeli islamski svijet i svi su krajevi koristili se njegovim ispitivanjima i dubokim proučavanjima vjerskih istina. Merhum alim nije uzalud propuštao svog dragocjenog vremena, nego je vazda islamske zasade proučavao i rezultate tog proučavanja ne samo pred aristokracijom nego —pred cijelim isl. narodom iznosio i razjašnjenja o svemu davao.

Bio je veliki govornik, propovjednik, koji je potpuno jezikom vladao a i oštro pero imao je, pa kao što se je hiljadama nauke žednih umova koristilo njegovom propovijedi, tako se je hiljadama umnih ljudi koristilo njegovim pisanim djelima. Ime ovog učenjaka poznato je u našoj domovini, jer njegovi su mnogi

članci, osobito lijepi vazovi na naš jezik prevedeni i u „Tariku“ izneseni, te su se na taj način i bosanski muslimani prosvjetlili svijetlom njegove nauke.

Dakle kao što se je uopće sav Islam koristio znanjem Ismail Haki efendije, tako je i vijest o njegovoj smrti izazvala opću tugu i žalost nad njegovim gubitkom."

Rahmetullahi alejhi!

Književnost.

Kipovi. (Temasil), pjesme Faik Alije. Naklada Muhtar Halidove knjižare u Carigradu, Cijena 8 groša (1-60 K). —

Nije prošla skoro ni godina dana, kako su „Prolazne utjehe“ (Fani teselliler), pjesme darovitog osmanlijskog pjesnika, Faik Alibega tiskane nakladom knjižare Muhtar Halidove među edicijama „Moderne biblioteke“, a već nam evo pred mjesec dva pjesnik pruža drugu knjigu svojih duševnih produkata pod naslovom „Kipovi“.

Čitajući ove nove Alijine pjesme, one nam se u istinu pričinjaju svojom savršenom formom kao prvi Fidijinim dlietom isklesani kipovi, koji nam svojim nijemim jezikom puno govore o velikom umjetničkom ukusu i shvaćanju svog majstora.

Faik Alija nam se i u ovoj knjizi pjesama kao i u „Prolaznim utjehama“ svojim genrom i duhom pokazuje kao pjesnik — romantik. Njegov duh se ne bavi u zemskim nizinama, u svagdašnjem životu, nego se vije u nebeske visine i tamo se druži s gromovima, svjetlicama, zvijezdama i suncima; polet je njegove mašte smion; njegove su ideje i želje uzvišene, neizmjerne. Pjesnik je usko vezan uz prošlost, osobito uz kaldejsku, perzijsku i indijsku mitologiju i koliko se njegov duh vine u daljine, u nadnaravnost, toliko on nalazi više snage za stvaranje svojih pjesama. Njega turska kritika naziva „Malim Audul-Hak Hamidom“, postavljajući između njega i tog najvećeg uopće osmanlijskog pjesnika tu razliku, što je Hamidov jezik jednostavniji i prostiji od načičkanosti, dočim u Faikovu jeziku riječi igraju vrlo znamenitu ulogu.

Kad Hamida čitamo, čini nam se, da ga odmah razumijemo, kao da nam on nešto poznata nudi; da pak Faik Aliju razumijemo, moramo nad njegovim duševnim tvorevinama malko zastati i razmišljati, jer on svoju misao i osjećaj taji, dapače katkad i u oblik zagonetke stavlja. Ta nejasnost najveće je odlikovanje pjesnikovo.

Kod Faika su i tuga i veselje i nada i beznagje nejasni. On čitatelja osvaja zamamnom kompozicijom i ritmičkim plesom svojih stihova, U njegovu jeziku

imade osobite privlačivosti, osobitog duha i harmonije. Koliko se on po smislu i sujetu odvaja od osmanlijskih modernih pjesnika, toliko se od njih razlikuje jezikom i oblikom svojih pjesama. Jezik mu je kićen skladan; dikcija veoma slatka i glatka. U svjema njegovim radovima vidimo mezopotamsko bezoblačno nebo, čujemo šum Tigrisa, Eufrata i Gangesa, osjećamo duh sviju arijskih mitologija i čutimo dah i tpet indijskih gustih šuma.

Njega pjesnikom čine ljepote neizmjerne prirode i on bi bez tih ljepota bio obični verzifikator, koji dobro vlada jezikom.

Prirodne ljepote su prodrle u njegovu dušu, u cijeli život i on bi njihovu uzvišenost hotio u svemu vidjeti. Faik pjeva o kumovskoj slami:

Ti o majko, koja rodi neizmjerne bića ova:
Anorganska i organska, nevidljiva i vidljiva —
Ah, i ja sam tvoje dijete! Ucviljen sam evo pao
Iz zvjezdanog zagrljaja, da me vječna tmina skriva.

Sve ove istančane ljepote pjesničke crpile su svoj život iz prirodnih ljepota, tigriske romantične okolice. Ocjenjujući Faik-Alijine „Prolazne utjehe“ osmanlijski estetičar Hamdulah Subhi beg ovo piše :

— „Ako želite saznati, zašto su Kaldejci i Asirci ispovijedali sabeističku vjeru, zašto su se klanjali zvijezdama, onda morate bar jednom promatrati vellebnu panoramu mezopotamskog neba, kad ga duž cijelog Tigrisa sve do Perzijskog zaliva blaga Noć rasvijetli lučama drhtavih zvijezdica.

U onom nebeskom hramu
Duša se Bogu klanja
I u vječitome milju
Ko u ekstazi sanja.

S toga je eto Faik Alija više pjesnik svijetlih noćiju, sitnih zvijezda i nehotičnih gora, nego li pjesnik ljudskog srca. Divni su ovi njegovi stihovi:

Ah, po mojoj fantaziji
Prosiplje se disaj noći
I trak zv'jezda zanesenih,
Što se kao zlato toči,
Po dalekim obzorjima,
Gje je carstvo noći snenih“.

Tako eto Hamdulah Subhi beg veli o pjesniku i ima potpuno pravo. Kako „Prolazne utjehe“, tako su i sve pjesme u „Kipovima“ slične dubokim svijetlim noćima mezopotamskim, iz kojih su crpile dubokim zanosom svoj život, svoje ljepote. Ali te su noći — samo velika praznina, neizmjernost, ništa, a u Faik Alijinim pjesmama kuca jedno čuvstveno srce i diše jedna snažna mašta. Pjesnikov pesimizam je intiman i topao, on samo tugu i jad uspavljuje u ruhu

lijepih slika i čitaoca odaljuje od zemaljskog života u neizmjerje, u etirne daleke visine, kud vječito luta njegova orlovska fantazija.

Eto to je kratak prikaz ovog novog pjesničkog djela, darovitog Faik Alije, koje mi svjema ljubiteljima lijepe i umjetne knjige, koji poznaju turski najtoplije preporučujemo. Cijena je „Kipovima" 8 groša (1'60 K), a može se dobiti u Muhtar Halidovoj knjižari u Carigradu.

M

„**Gajret**". Ovaj krasni književni list, koji služi za poslove našeg djačkog potpornog društva „Gajreta" i za prosvjećivanje islamskog naroda, u svom posljednjem dvobroju od prošle godine donosi ovo birano gradivo: Oman Nuri Hadžić: Kulturna povjest islama, (nastavak); M. Ćazim Ćatić: Dvije-tri o Zija paši; Ahmed Hik'jmet: Zagonetno je srce ljudsko (pripovijest s turskog); A. Hifzi Bjeiovac: Na kraju (pripovijest, nastavak); Osman A. Gjikić: Hazreti Ibrahim (pjesma); M. Ćazim Ćatić: Iz Osmanlijske starije lirike (prevedene pjesme); J. Sarić: „Iz zveke sindžira" (pjesma); Fadil Kurtagić: Jesenska pjesma (pjesma); Juani Aho: Naseobine (pripovijest s finskog); M. Sodoveai: Vila brodarica (pripovijest); Mehmed Emin: Ćobanin (crtica); Idilsky: Posljednji traci (pjesma u prozi); Ćazim: S istočnog parnasa (pjesme); Mustafa: Kraj (pjesma); Hatidža: Moje misli (pjesma); S. Gj. Abdullatif: Poslanica prijatelju (pjesma); A. Hotner Grefe: Novac (pripovijest prevod); Ušaki Zade Halid Zija: Ljubavna povijest jedne ženidbe (crtica); A. Fetahbegović: Vah, zemana— gorkog uzdisanja (pjesma); Sitnice; Misli; Gospodarstvo; Ugaranje; Higijena Kinematografske predstave opasne su po mladež; Narodne umotvorine; Islamski svijet; Književne i kulturne bilješke; Javne potvrde — Darovi; Šale, Odgovori i poruke uredništva.

„**Misbah**", glasilo bosansko-hercegovačke ilmije. — Poznato je, da je naša ulema prije šest mjeseci provela svoju organizaciju i pokrenula pod gornjim imenom društveno glasilo, koje u Sarajevu izlazi dva put mjesečno pod uredništvom redakcionog odobra. Mi smo u našem listu svojevremeno s oduševljenjem pozdravili ovu po narod tako korisnu ustanovu i njena smo pravila u cijelosti počeli iznositi, pa i danas ih iznosimo. Prema tim pravilima ovo ilmijansko udruženje nije isključivo staleška organizacija, niti je „Misbah" glasilo takove organizacije; njegova je zadaća mnogo veća i zamašnija, nego li kakova staleškog organa: širiti dobru i zdravu prosvjetu, naročito vjersku, poticati islamski elemenat na vršenje vjerskih dužnosti, učvršćivati u narodu islamske vjerske osjećaje, suzbijati protuislamske ideje i običaje, iskorjenjivati one zle navike, koje su se tečajem vremena uvukle u islamsku zajednicu i t. d. To je koliko uzvišena, toliko i teška dužnost, koju je ulema naša sta-

vila svom glasilu, pa su mnogi u početku posumnjali u mogućnost, da će „Masbah" tu dužnost moći obavljati s uspjehom. Nu evo pred nama na stolu leži šest brojeva toga lijepog lista. Mi smo ih sve od početka do konca pročitali, pa se ne možemo oteti ushиту i oduševljenju nad njihovim korisnim i biranim sadržajem, jer nam on dokazuje, da će „Misbah" u istinu znati potpunoma udovoljavati svojoj uzvišenoj istaknutoj zadaći, da će biti pravo žarište islamske svijesti, kulturnog napretka i vjerskog i moralnog podizanja našeg zapuštenog naroda.

To nam jamče i lica, koja saragjuju na ovom listu: H. Muhamed Džemaludin ef. Čaušević, Sakib ef. Korkut, M. Seid ef. Seidarević. Husejin Hazim ef. Muftić i dr., sve ljudi od nauke i pera.

Ovom nam prilikom ne dozvoljava ni vrijeme ni prostor lista, da se osvrnemo na „Misbahov" sadržaj u izišlih šest brojeva; ali ćemo to učiniti u jednom od narednih brojeva. Za sada nam je samo svakom muslimanu najtoplije preporučiti ovaj lijepi list, koji vrši tako važnu misiju u islamskom narodu.

„**Mualim**", glasilo [musi. mual. i imam. društva za Bos. i Herc. Ovogodišnji četvrti broj ovog lijepo uregijanog lista izašao je s ovim sadržajem: „O posljednom Božijem poslaniku"; „Odgovor na članak Bidati": „Zorna nastava"; Ja učim"; „Meća učabi"; Jedan Tufejlovac"; „Molba za poboljšanje mualimskih plata"; „Bilješke"; „Islamski svijet". Mualim Izlazi u Sarajevu, a cijena mu je na godinu za gjake 3 K, za druge 4 K, a za inozemstvo 6 K.

Kulturne bilješke.

Proslava desetgodišnjice „Gajretove". Poznato je, da je na prošlogodišnjoj „Gajretovoj" glavnoj skupštini Sakib ef. Korkut stavio predlog, da se na 22. februara t. g. proslavi desetgodišnjica toga našeg jedinog prosvjetnog društva i da je skupština riješenje toga predloga prepustila društvenom odboru, koji je tada biran bio.

Od toga vremena proteklo je bilo skoro pet mjeseci, a da se nije ništa poduzelo u ovoj stvari, pak je gosp. Abdurezak Hifzi ef. Bjelevac u 6. broju našeg lista potaknuo nanovo to pitanje i iznio predlog, da se proslavi desetgodišnjica „Gajretova" bar priregivanjem „Gajretovih" zabava po svjema mjestima naše domovine i izdanjem jedne spomenice, na kojoj bi suragjivali svi naši stariji i mlagji književnici, a koja bi se tiskala u više hiljada rimjeraka, da se u narodu rasproda. Nesumnjivo je, da bi na taj način ova proslava donijela „Gajretu" mnogo moralne i materijalne koristi.

Činilo se kao da će i ovaj predlog gosp. Bjelevca ostati bez odziva, pa je redakcija našeg lista bila odlučila, da na dan „Gajretova“ osnutka (22. febr.) izda uz „Biser“ Gajretov prilog, koji bi se kasnije posebno tiskao i rasprodao, a čisti njegov prihod „Gajretu“ dao. Nu kako s pouzdana mjesta saznajemo „Gajretov“ je odbor sada odlučio, da proslavi desetgodišnjicu ovog našeg mjezinčeta izdanjem jubilarnog broja društvenog glasila „Gajreta“, u kojem će izići mnogo veoma lijepih radova naših prvih književnika, a osim toga bilanca cijelog desetgodišnjeg društvenog rada i literarni prikaz svega gradiva, koje je izišlo u četirima godištima lista „Gajreta“.

Osim toga u ovom jubilarnom broju izići će cijeli ciklus najljepših slika iz islamskog svijeta, čije je klišee odbor već naručio kod carigradskog beletrističnog ilustriranog lista „Šahbala“, a iznijeće se i slika našeg novoosnovanog sirotišta u Sarajevu.

Na broj stranica ne će se gledati, jer će se u jubilarni broj uvrstiti sve novi radovi u cjelosti tako, da će on izgl dati kao kakova knjiga. Tiska će se u više hiljada primjeraka.

Mi ovu odluku „Gajretova“ odbora svesrdno pozdravljamo, jer ona ima dvojaku svrhu: „Gajretu“ pribaviti ovim brojem znatnu novčanu potporu i narodu pružiti dosta lijepe i birane duševne hrane, a ujedno ga potaknuti, da više primi k srcu ideju, koju „Gajret“ zastupa i širi.

Kad ovaj jubilarni broj izigje iz štampe, mi ćemo se u „Biseru“ na nj, osvrnuti i sve njegove radove prikazati, a sad za sad vjema muslimanima najtoplije ga preporučujemo, jer smo uvjereni, da će tuj naći najvećeg duševnog blaga i užitka.

Muslimansko sirotište. Govoriti ovdje o svrsi sirotišta i o koristi, koja od njih potječe, bilo bi suvišno, jer to je poznato svakom, ko iole shvaća ljudske socialne prilike i narav ovakovih humanitarnih ustanova, bez kojih danas nema ni jednog kulturnog naroda na svijetu. I u našem se je društvenom životu osjećala velika praznina u pomanjkanju ovakove blagotvorne institucije, pak su prije pet-šest godina neki naši vigjeniji prvaci na čelu s poznatim rodoljubom muslimanskim Ademagom Mešićem bili pokrenuli misao, da se u Sarajevu podigne islamsko sirotište i u tu svrhu počeli skupljati dobrovoljne priloge najprije putem „Musl. Svijesti“, a onda „Musl. Sloge“⁴ Ovi su listovi donosili više put dugačke i iscrpive članke o potrebi i zamašitosti zadaće ovakovih ustanova i poticale islamski narod, da doprinosi materijalne žrtve — koliko je moguće — u svrhu osnutka našeg sirotišta; ali usprkos tom narod je ostao prama sirotištu indeferentan i vrlo se slabo odazvao svojim obolom na žrtvenik ove opće tako nam nužne humanitarne ustanove.

Uvidjevši tu prijeku nuždu, pretprošle je — ako se ne varamo — godine vakufsko — mearifski sabor, dok je zasjedao, stvorio zaključak, da Gazi Husref begov vakuf podigne musl. sirotište, koje će se izdržavati iz vakufskih sredstava, pak je u gradnju njegove zgrade votirao i znatnu sumu novaca i zgrada se je odmah prošle godine počela graditi.

Taj veliki hram humanosti i čovječanske ljubavi ove se je godine dovršio i njegovo se svečano otvorenje — kako dnevne novine javljaju — obavilo na 17. januara t. g. u prisutnosti mnogih naših prvaka, uleme i državnih dostojanstvenika, pa je u nj primljeno odmah nekoliko musl. siročadi muške i ženske.

Mi nemamo riječi, kojima bi mogli dostojno pohvaliti odluku i rad vakufske legislative i eksekutive oko osnutka ovog najnovijeg kulturno-humanitarnog žarišta našeg mileta. Oni su potpunim pravom zaslužili časni epiteton. „Oci siročadi“ i „patrioti“, jer su utrlji suzu mnogom ostavljenom i samu sebi prepuštenom, jetimu, jer su mu dali hljeb i priliku, da se odgoji, naobrazi, izuči zanat, postane čovjek, vrijedan član islamske zajednice, a ne da ostane hrsuz, palikuća, proleter i tip sa dna života, koji živi samo na uštrb svom društvu i na sramotu svojoj vjeri, kakovih danas puno vidimo.

Mi s ushitom pozdravljamo ovu novu našu korisnu ustanovu i kličemo:

Da Bog da s hajrom bilo!..

Kranjčevićev spomenik, što ga je izradio proslavljeni hrvatski kipar prof. Rudolf Valdec, već je postavljen na grobu pjesnikovu u Sarajevu, te će biti otkriven, čim se sakupi svota, koja je još potrebna da se isplate svi troškovi. Odbor, u kojemu su naši književnici: dr. Alaupović, Osman Nuri Hadžić, Josip Milaković i dr. Milan Prelog, obraća će ponovno pozivom svim Hrvatima, da ga potpomognu u njegovu poduzeću, jer se namjerava spomenik otkriti svršetkom lipnja ili početkom srpnja. Novčani prinosi šalju se prof. Josipu Milakoviću u Sarajevo.

Muslimani!

Širite dobru štampu!

Poruke i odgovori uredništva.

X. Y. u P. Primili smo Vaše pjesme, koje nijesu za štampu. Ragje ih pošaljite na adresu svoje „ljub-ljene maitresse“, jer će ona možda u njima naći zanimivosti i interesa. Bez zamjere.

M. T. u B. Š. Vi zahtijevate, da uvrstimo u „Biser“ Vašu „pjesmu“ To bi mi rado učinili, kad bi u toj pjesmi bilo makar štogod — bar u formi — novog, ali hiljadu puta prežvakanu temu i još u bljutave verzove ukalupljenu, ne možemo nikako donijeti.

Početnika u Š. Poslano nije za štampe, jer nije valjano obragjeno. Inače vidi se, da Vi imate dara; s toga nastojte, da ga upotpunite. Čitajte Preradovića, Vraza, Harambašića, Alaupovića i druge, pa će Vam — po vremenu — bolje ići za rukom. M. selam!

S. F. u O. Hvala na poslanom. Uvrstićemo u naredni broj. Pošalji nam još svojih radova, jer smo ih željni. Bratski selam!

Narcus, Višegrad. Vaš smo rad primili i veoma nam se svigja. Vidi se, da Vi imate jakog talenta i smisla za književnu umjetnost. Samo nastavite dalje. Očekujemo na skoro više Vaših radova—

Mahsus selam!

Travunjanina, Odžak. Ono, što ste nam obećali, još ne poslaste. Dakle očekujemo i unaprijed zahvaljujemo. M. selam!

H. M. u K. Šta je s Vama? Za ovaj nam broj ništa ne poslaste. Ne zaboravite za Boga, „Bisera“. M. selam!

H. M. u Č El-vađu dejnun! M. selam!

H. M. u B. N. Zašto ste umukli? „Biser“ je željan Vaših vrijednih radova. Sjetite ga se. M. selam!

K M. Dž. ef. Č. a S. Nestrpljivo očekujemo obećano. M. selam!

F. K. u S. Kako vidite, Vašu smo krasnu pjesmicu donijeli u ovom broju. Najljepša hvala na „poslanom“ prikazu. Pozdrav!

O. D. u Beč. Vaše smo pismo primili. Ako Vam „ono“ nije dozvoljeno, imaćete valjda drugih stvari na raspolaganju. Mi svakako očekujemo Vaših radova. Poslane brojeve „Bisera“ izvolite razdijeliti megju svoje kolege, od kojih se nadamo, da će nam pomoći svojim vrijednim radovima. Na usluzi unaprijed se zahvaljujemo. M. selam!

H. E. Š. u 5. Sjetite se „Bisera“!

M. selam!

O. N. H. u S. „Biser“ željno očekuje Vaše obećane vrijedne radove. M. selam!

H. K. u S. Pošaljite ono, što ste nam obećali. Bićemo zahvalni. M. selam!

M. Č. G. u S. Poslane smo stvari primili i — kako vidite — jednu u ovom broju donosimo.

Pozdrav Vama i ostaloj „ehaliji“.

S. M. u T. Ne zaboravite u novom prebivalištu na „Biser“. M. selam!

Našim prijateljima, suradnicima i pretplatnicima!

Ovim brojem preuzeo je uregijvanje našeg lista poznati naš pjesnik Masa Čazim Čatić, jer sa članovi dosadanjeg redakcionog odbora preopterećeni privatnim ili zvaničnim poslovima pa — ni uz najbolju volju — ne bi mogli obavljati dužnosti uredništva.

Da će „Biser“ i nadalje ostati na visini lijepo uregijvanog poučno-zabavnog lista, svjedoči sami književnički glas našeg Čazima koji je sa svojih radova svuda po našoj domovini poznat i priznat. Nadamo se, da će ova promjena kod naših suradnika i pretplatnika naići na odobravanje. M. selam:

Uprava „BISERA“.